ГАЗЭТА БЕЛАРУСАЎ У ВОЛЬНЫМ СЬВЕЦЕ ЦАНА — PRICE ¢ 50

Беларус

BIELARUS — BYELORUSSIAN NEWSPAPER IN THE FREE WORLD
POST ADDRESS: BIELARUS, P. O. BOX 109, JAMAICA, N. Y. 11431, Tel.: AX 1-8038

Год XIX. № 145 Нью Ёрк Мау — Травень New York Vol XIX. №145

САВЕЦКА-ДЗЯРЖАУНІЦКІ ПАТРЫЯТЫЗМ У БССР

Беларускаму нацыянальнаму патрыятызму ў БССР партыя супрацьстаўляе гэтак званы савецкі патрыятызм, які тэарэтычна базуецца на ідэі інтэрнацыяналізму й дружбы народаў. Але практычна савецкая ідэя інтэрнацыяналізму й дружбы народаў будуецца ў васноўным на расейскай нацыянальнай базе: на базе расейскае мовы, расейскае культуры, расейскае гісторыі й навет расейскага патрыятызму. Не дарма-ж, пачынаючы ад Сталінавага тосту ў 1945 г. за „вялікі расейскі народ", што, паводля Сталіна, забясьпечыў перамогу Савецкага Саюзу ў мінулай вайна, настырліва накідаецца канцэпцыя „вялікага рускага народу" й „старэйшага брата" ды заклікаецца ўсе іншыя народы арыентавацца на гэнага „старэйшага брата".

Якраз дзеля гэтага гэны савецкі патрыятызм зь ягонай хвальшывай ідэяй інтэрнацыяналізму й дружбы народаў і ня мае прыцягальнае моцы сярод беларускага народу, а наадварот, умацоўвае ў гэтым народзе беларускі нацыянальны патрыятызм. Затым у дапамогу агульнасевцкаму патрыятызму і ў супрацьвагу беларускаму нацыянальнаму патрыятызму партыя з усёй настырлівасьцяй падсоўвае канцэпцыю, якую можна назваць беларускім савецка-дзяржаўніцкім патрыятызмам. Гэта — пачуцьцё нацыянальнае гордасьці із самога факту існаваньня беларускае савецкае дзяржавы — БССР ды ейных вонкавапалітычных, эканамічных і культурных дасягненьняў.

На службу гэтага савецка-дзяржаўніцкага патрыятызму пастаўленая перш-наперш савецкая гістарыяграфія ў дачыненьні да гістарычнае мінуўшчыны Беларусі. Паводля гэтае гістарыяграфіі, беларускі народ на зары свае гісторыі быццам тварыў з расейскім і ўкраінскім народамі гэтак званую агульнарускую супольнасьць. Пасьля быў ён быццам-бы заваяваны літоўскімі князямі й знаходзіўся ў няволі літоўскіх фэадалаў, а ад Люблінскае вуніі — польскіх паноў. Але за ўвесь гэты час беларускі народ быццам-бы імкнуўся да задзіночаньня з „адзінакроўным рускім народам". Далучэньне Беларусі ў канцы XVIII стагодзьдзя да царскае Расеі было, паводля савецкай гістарыяграфіі. зьявай карыснай для беларускага народу.

На фоне гэткага прадстаўленьня гістарычнага працэсу, суздром супярэчнага з навуковай праўдай, узьведзеная ў непарушную догму тэза, што быццам толькі ў выніку Кастрычніцкае рэвалюцыі, дзякуючы Камуністычнай партыі й ейнай ленінскай нацыянальнай палітыцы ды пры бескарысьлівай дапамозе вялікага рускага народу беларускі народ упяршыню ў гісторыі атрымаў сваю дзяржаўнасьць. А за гэта ён павінен быць адданым гэнай Камуністычнай партыі й бязьмежна ўдзячным „вялікаму рускаму народу".

Тэза гэтая ў розных адменьніках і сфармуляваньнях густа паўтараецца ў другім томе „Гісторыі БССР" абодвых выданьняў, ў выдадзенай у 1958 годзе Інстытутам філязофіі Акадэміі навук БССР калектыўнай працы „Фарміраваньне й разьвіцьцё беларускай сацыялістычнай нацыі", у іншых гістарычных працах ды асабліва ў публікацыях і афіцыйных выступленьнях на 50-ыя ўгодкі БССР.

Канцэпцыя савецка-дзяржаўніцкага патрыятызму падмацоўваецца галоўна вонкавымі дасягненьнямі БССР. Першы сакратар ЦК КПБ П. Машэраў у сваім артыкуле на 50-ыя ўгодкі БССР, надрукаваным летась у „Коммунисте" ды перадрукаваным у „Коммунисте Белоруссии", пісаў: **„Беларуская ССР выйшла на міжнародную арэну. Яна сябра-заснавальнік Арганізацыі Задзіночаных Нацыяў, удзельнік 90-ёх міжнародных умоваў, канвэнцыяў і пагадненьняў. Апошнімі гадамі рэспубліка брала ўдзел у працы больш за 450 міжнародных канвэнцыяў і народаў. Рад міжнародных сымпозіюмаў і сэмінараў адбыўся ў сталіцы Беларускай ССР".** У запраўднасьці-ж, усе гэтыя дасягненьні БССР у міжнародным жыцьці адно фармальныя, а не фактычныя, і як гэткія, яны расцэньваюцца міжнароднымі палітычнымі дзейнікамі. Не сакрэт-жа, што ў міжнародным жыцьці БССР выступае як бязвольная марыянэтка СССР, і ня было йшчэ выпадку, каб на міжнародным форуме БССР заняла хоць раз самастойную пазыцыю, розную ад пазыцыі СССР.

У галіне эканамічнай у мэтах умацаваньня савецка-дзяржаўніцкага патрыятызму ўсьцяж паўтараецца тэза, што Беларусь з адсталай ускраіны царскае Расеі ператварылася ў край перадавой індустрыі й мадэрнай тэхнікі, а вырабы свае індустрыі вывозіць у больш як 70 краёў. Пры гэтым, дасягненьні індустрыі БССР савецкая прапаганда вымярае, як правіла, раўнуючы да ейнага стану ў 1913 годзе. Выглядае, што калі-б не савецкая ўлада, дык эканамічнае разьвіцьцё Беларусі заставалася-б і сяньня на ўзроўні гэнага 1913 году.

Гэтаксама раўнуючы да ўзроўню 1913 году, вымяраюцца й сяньняшнія дасягненьні беларускае культуры, асьветы, навукі й мастацтва. Пры гэтым спрытна абмінаецца пытаньне, якая-ж частка гэных культурных дасягненьняў даецца народу ў ягонай роднай мове ды наагул у нацыянальнай форме.

Калі-ж цяпер паставіць пытаньне, ці ўзапраўды ў беларускага народу вытварылася пачуцьцё дзяржаўніцкага патрыятызму із самога факту існаваньня БССР ды ейных дасягненьняў, дык можна адказаць пазытыўна адно ў дачыненьні да некаторай часткі народу, дакладней — у дачыненьні да ягонай зрусыфікаванай культурна і асаветчанай інтэлігенцыі. Пачуцьцё некаторай нацыянальнай гордасьці за сваю, хай сабе намінальна адно незалежную дзяржаву ды за ейны, хай сабе й чыста фармальны выхад на міжнародную арэну ў гэнай частцы беларускага народу й інтэлігенцыі, пэўне-ж, ёсьць. Таксама бясспрэчнае ў гэнай частцы народу й пачуцьцё нацыянальнае гордасьці за індустрыяльныя дасягненьні й карысныя геалягічныя знаходкі ды культурнае разьвіцьцё, хоць у бальшыні выпадкаў і пазбаўленае навет беларускае нацыянальнае формы. Затое, як можна меркаваць на аснове розных дадзеных, гэны савецка-дзяржаўніцкі патрыятызм зусім чужы для асноўнай бальшыні народу.

На пытаньне, ці гэты савецка-дзяржаўніцкі патрыятызм можа заступіць нацыянальны патрыятызм, да чаго імкнецца партыя, адказ можа быць адно адмоўны. На аснове цэлае процьмы фактаў можна сьмела цьвердзіць, што пачуцьцё нацыянальнага патрыятызму сярод беларускага народу вельмі моцнае, хоць навонкі зь ведамых прычынаў яно незаўсёды паказваецца. Навет лаяльная да савецкае сыстэмы частка нацыянальнай інтэлігенцыі, перш-наперш творчае інтэлігенцыі, наважана патрабуе, каб БССР ува ўсіх сваіх дасягненьнях мела й свой нацыянальны характар прынамся згодна з прынцыпамі, распрацаванымі Леніна, і прынамся ў межах, загарантаваных Праграмай Камуністычнай партыі, бо ў практычным жыцьці гэныя прынцыпы й гарантыі сяньня, як ведама, ігнаруюцца.

Ст. Станкевіч

ДА ЧЭСКА — БЕЛАРУСКІХ ДАЧЫНЕНЬНЯУ

Гісторыя паказвае, што дачыненьны паміж Вялікім Княствам Літоўскім, што было беларускім гаспадарствам, і чэскім народам былі вельмі добрыя. Чэхі прасілі Вялікага Князя Вітаўта, каб быў іхным каралём, а той прыслаў свайго сваяка Жыгімонта Карыбутовіча. Уладыслаў Ягайлавіч быў чэскім каралём. Франьцішак Скарына друкаваў у Празе свой пераклад Бібліі й быў каралеўскім гароднікам.

Пасьля настае зьмена. Чэхі й Славакі былі забраныя Аўстрыяцка-Вугорскай манархіяй. Вялікае Княства Літоўскае забранае Масквою, якая пашырае славянафільства. Пасьля Першай сусьветнай вайны беларускія студэнты студыявалі ў Празе, адзержуючы стыпэндыі ад Чэха-Славаччыны, мелі яны свабодна свае арганізацыі. Пасьля Другой сусьветнай вайны, на канфэрэнцыі ў Сан Францыску, дзе была заснаваная Арганізацыя Задзіночаных Нацыяў, прадстаўнік Чэска-Славацкай Рэспублікі, Ян Масарык, спрыяў рэпрэзэнтацыі БССР.

Пасьля ўзноў ціха. Што за прычына? Чаму толькі Славакі выступалі на беларускіх сьвяткаваньнях? Ці затым, што чуліся паняволенымі ў Чэха-Славацкай Рэспубліцы? Гэта зьмянілася. Цяпер Чэха-Славаччына фэдэратыўная рэспубліка. Ці затым ціха, што Чэхаславаччына ўважалася Сярэдняй Эўропай, тымчасам як Беларусь уважалі Ўсходняй Эўропай? Цяпер прэса ўважае ЧСР таксама Ўсходняй Эўропай, каб адрозьніць яе ад Заходняй (вольнай) Эўропы. Ці з прычыны славянафільства, г. зн. русафільства? І гэтага цяпер няма. Перад савецкай інвазіяй бальшыня не палітычных людзей ня была настаўленая супраць Расеі, хутчэй зьвінавачвалі сваіх камуністых. Калі-ж прэса ў СССР пачала нападаць на рэжым Дубчэка, добрых 80% народу зрабілася варожымі да Савецкага Саюзу. Каля 2% г. зв. карытнікаў і бюракратаў заняло пазыцыю чаканьня і публічна раілі не злаваць Саветаў. Пасьля інвазіі гэтыя далучыліся да лібэралаў.

Найноўшыя падзеі зблізілі абодвы нашыя народы ў змаганьню з бальшавізмам. Вялікалітва (Беларусь) як найбліжшы сусед Маскоўшчыны мае даўгую і багатую гісторыю ў гэтым змаганьню. Ад 12-га стагодзьдзя ў Беларусі былі частыя войны з Маскоўшчынаю. У вайну з Маскоўшчынаю 1654-1667 гг. было вялізарнае партызанскае змаганьне супраць маскоўскіх акупантаў. У тым-жа часе было Магілеўскае паўстаньне 1-га лютага 1661 г. на чале з бурмістрам Пара-Левановічам. Адлі былі паўстаньні ў Вялікаліцьве й Польшчы ў 1793 (Т. Касьцюшка), 1812, 1831 і 1863 (К. Каліноўскі) гадох.

Чым больш Расея пашыралася й няволіла народы, тым больш было змаганьня з паняволеньнем. Паўстаньне народаў Каўказу цягнулася цэлае стагодзьдзе, спынілася, як Расея пачала нішчыць безбаронныя сёлы. Астаткі гэтых народаў працуюць у Вольным Сьвеце супраць Расеі. Паўстаньне ў Усходняй Нямеччыне, Польшчы, Вугоршчыне. Інвазія Чэхаславаччыны. Прыходзяць у думку словы псальмісты: „Спадару, як доўга будзеш глядзець на гэта?" Пс. 35, 17. „Абярніся, Спадару! Пакуль? Пажалей слугаў Тваіх." Пс. 90, 12.

Людзі абодвух народаў, чэскага й беларускага, маюць цікавіцца справамі іншых паняволеных народаў і памагаць ім. Як што Чэхі маюць больш магчымасьцяў, можна вымагаць ад іх больш. З гэтага ня будзе жаднаму народу шкода, але наадварот, абодвы знойдуць у сьвеце пашану. Супольнымі сіламі лягчэй дапяць праўды, чымся паасобку.

М. Ст.

КАНГРЭСМЭН ДЖОН М. МАРФІ

На зьмешчаным вышэй фото мы бачым выступленьне з прывітальнай прамовай Кангрэсмэна Джона М. Марфі ад 16 выбарнага дыстрыкту Нью Ёрку на ўрачыстым сьвяткаваньні ў Нью Ёрку 51-ых угодкаў абвешчаньня незалежнасьці Беларускай Народнай Рэспублікі. У прамове сваёй Кангрэсмэн Марфі запэўніваў, што Амэрыка, як і дагэтуль, будзе й далей весьці палітычнае змаганьне за свабоду, людзкую й нацыянальную годнасьць ды за права на самавызначэньне ўсіх паняволеных народаў, у тым ліку й беларускага народу.

Ягонае выступленьне на нашым нацыянальным сьвяце было вялікім гонарам для нас Беларусаў, бо Кангрэсмэн Марфі — ня толькі аўтарытэтны прадстаўнік Дэмакратычнае Партыі, але й наагул заслужаны й шырока ведамы амэрыканскі грамадзкі й палітычны дзеяч. Ён палажыў немалыя заслугі ў кірунку ўнармаваньня і ўпарадкаваньня публічнага жыцьця Нью Ёрку: ён інтэнсыўна й наважана змагаецца супраць усякіх беспарадкаў, хаосу й дэмагагічных дэманстрацыяў часткі моладзі, што апошнім часам мелі месца ў Нью Ёрку.

Найбольшая заслуга Кангрэсмэна Марфі для нас тая, што ён пераканана й наважана падтрымлівае ў Кангрэсе ЗША й вонках Кангрэсу нацыянальна-вызвольныя імкненьні паняволеных камунізмам народаў. На вялікай маніфэстацыі ў часе Тыдня Паняволеных Народаў перад Статуяй Свабоды ў Нью Ёрку ў ліпені 1966 году Кангрэсмэн Джон М. Марфі, выступаючы як адзін з галоўных прамоўцаў, заклікаў амэрыканскае грамадзтва падрымліваць нацыянальна-вызвольныя імкненьні паняволеных народаў.

ДРУГІ УНІВЭРСЫТЭТ У БССР

Як паведаміла ў красавіку менская прэса, з пачаткам 1969-70 навучальнага году адчыняецца ў Гомелі на базе дасюлешняга Пэдагагічнага інстытуту імя Чкалава Гомельскі Дзяржаўны Унівэрсытэт, які будзе ўжо другім у БССР пасьля Менскага Беларускага Дзяржаўнага Унівэрсытэту імя Леніна.

Як паінфармаваў міністар вышэйшай і сярэдняй спэцыяльнай адукацыі БССР М. Мяшкоў, рэктарам Гомельскага ўнівэрсытэту назвначаны Уладзімер Белы, сябра-карэспандэнт Акадэміі навукаў БССР, дацэнт, кандыдат тэхнічных навукаў. Унівэрсытэт будзе мець 7 факультэтаў: гістарычна-філялягічны, мэханічна-матэматычны, фізычны, біялягічна-глебавы, геалягічны, эканамічны й факультэт фізычнага ўзгадаваньня.

Унівэрсытэт мае рыхтаваць гісторыкаў, выкладчыкаў беларускай і расейскай мовы й літаратуры, матэматыкаў, фізыкаў, біялёгаў, спэцыялістых у галіне гідралёгіі, інжынернай геалёгіі, арганізацыі мэханізаванай апрацоўкі эканамічнай інфармацыі, эканомікі працы, выкладчыкаў фізычнага ўзгадаваньня.

З адчыненьня новага ў БССР унівэрсытэту заставалася-б адно цешыцца, калі-б ня факт, што ён станецца новай кузьняй русыфікацыі. Як ведама, выкладаньне ўва ўсіх вышэйшых навучальных установах БССР вядзецца, як правіла, толькі ў расейскай мове. У беларускай мове вядзецца адно выкладаньне, і то ня ўсімі выкладчыкамі, беларускай мовы й літаратуры.

БЕЛАРУСЬ У БЮЛЕТЭНІ ЮНЭСКО

„Бюлетэнь ЮНЭСКО" (паангельску „ЮНЭСКО Фічэрс") выходзіць што два тыдні ў ангельскай і францускай мовах. Рэдчас у ім друкуюцца матар'ялы й пра Беларусь паданыя туды органамі БССР.

Гэтак, у № 539, б. 16 за лістапад леташняга году была зьмешчаная інфармацыя пра нумізматычныя багацьці беларускае зямлі, гэта значыць пра скарбы старажытных манэтаў. Матар'ял, апублікаваны ў „Бюлетэні ЮНЭСКО", быў пераказам дакладу М. Мінковіча, кіраўніка беларускае дэлегацыі на агульнай канфэрэнцыі ЮНЭСКО.

У нататцы да артыкулу кажацца, што рэдакцыя „Бюлетэню ЮНЭСКО" можа выслаць на запатрабаваньне здымак-ілюстрацыю пра знаходкі старадаўных скарбаў.

У № 544 „Бюлетэню ЮНЭСКО" (люты 1969 г.) зьмешчаны артыкул А. Алексанкіна, міністра водных шляхоў і мэліярацыі БССР, пра Палесьсе й асушальныя работы. У артыкуле кажацца, што, паводля вылічэньняў эканамістых, 3,7 міліёна акраў асушанае палескае зямлі могуць пракарміць 6 міліёнаў чалавек ды што, калі асушыць цэлае беларускае Палесьсе, дык адно гэныя асушаныя землі здолеюць даць харчоў, каб пракарміць утрая больш людзей, чымся ў сучаснай БССР, якая налічвае 9 міліёнаў чалавек.

Там-жа зьмешчаныя й некаторыя факты пра Беларускую ССР. Як падаецца ў „Бюлетэні ЮНЭСКО", БССР — адзіная савецкая рэспубліка, што не аднавіла йшчэ даваеннага ўзроўню свайго жыхарства (у часе Другое сусьветнае вайны загінуў кожны чацьверты жыхар Беларусі).

БССР, піша далей „Бюлетэнь", займае другое месца ў Савецкім Саюзе ў вытворчасьці грузавых аўтамабіляў, трактараў, матацыкляў і гадзіньнікаў. У БССР цяпер працуюць 28 вышэйшых навучальных установаў, 126 тэхнікумаў і 185 дасьледніцкіх цэнтраў.

Савецкія органы інфармацыі, што падалі гэтыя дадзеныя ў ЮНЭСКО, нажаль „забылі" дадаць, што пры ўсіх сваіх дасягненьнях БССР і дасюль пазбаўленая права выдаваць свой моўны, гістарычны ці краяведны часапісы, ня мае права навет на каляндар у сваёй нацыянальнай мове, ня кажучы ўжо пра нястачу беларускіх тлумачальных слоўнікаў або беларускіх слоўнікаў замежных моваў, недазваляных у мэтах як мага інтэнсыўнейшае русыфікацыі.

У тым-жа нумары „Бюлетэню ЮНЭСКО" (№ 544, б. 23) зьмешчаная даведка пра беларускае Палесьсе ды характар жыцьця ў ім, абумоўлены шырокімі вясеньнімі разьлівамі 123-х прытокаў Прыпяці.

Там-жа, у васобнай даведцы (бб. 23-24) пішацца й пра Белавежу ды ейнае зьвярынае царства, у тым ліку й пра зуброў (якіх цяпер налічваецца да 150 галоваў). Згадваецца й трава зуброўка, што ўжываецца для настойваньня гарэлкі, з гэткім цікавым паясьненьнем: „Наўсуперак таму, што можна было-б падумаць, трава зуброўка не належыць да ўлюбёнага корму зуброў: зубры фактычна да яе ніколі й не дакранаюцца".

BIELARUS
Byelorussian Newspaper in the Free World
Published monthly by
BYELORUSSIAN-AMERICAN ASSOCIATION, Inc.,
166 — 34 Gothic Drive, Jamaica, N. Y. 11432.
Subscription $ 6.00 yearly.

„БЕЛАРУС" —Газэта Беларусаў у Вольным Сьвеце
Выходзіць месячна. Рэдагуе Калегія.
Выдае: Беларуска-Амэрыканскае Задзіночаньне
Выпіска зь перасылкаю — 6 дал. на год.

ПРАЎДА АБ САВЕЦКАЙ ПАРТЫЗАНШЧЫНЕ

Вакол партызанскага руху на Беларусі ў часе мінулае вайны савецкая прапаганда ўсякімі спосабамі ствараe хвальшывы міт, што быццам беларускі народ, дабраахвотна ўліваючыся ў партызанскія рады й вядучы змаганьне зь нямецкімі акупантамі, гэтым выявіў сваю бязьмежную любасьць да савецкае ўлады, поўную адданасьць Камуністычнай партыі й справе камунізму.

Першы сакратар ЦК КПБ П. Машэраў у сваім дакладзе на сьвяткаваньні ў Менску 50-ых угодкаў БССР 28 сьнежня летась казаў:

„У тыле ворага, на часова акупаванай тэрыторыі, разгарнуўся магутны партызанскі рух. У шматлікіх атрадах народных мсьціўцаў, у антыфашыстаўскім патрыятычным падполі супраць захопнікаў змагалася больш чым 440 тысячаў мужчын і жанчын, каля 400 тысяч чалавек складалі арганізаваны партызанскі рэзэрв. З ворагам фактычна змагаўся ўвесь беларускі народ... Гэта быў сапраўды бяспрыкладны рэфэрэндум, у ходзе якога беларускі народ... яшчэ раз самым пераканаўчым чынам, цаной жыцьця й крыві міліёнаў сваіх сыноў і дачок прагаласаваў за родную савецкую ўладу, за ленінскую партыю, за вялікую справу камунізму".

А як-жа было яно ў запраўднасьці? У запраўднасьці якраз было наадварот. Беларускі народ адразу-ж пасьля заняцьця ягонае тэрыторыі нямецкай арміяй узапраўды правёў гэны „бяспрыкладны рэфэрэндум", у ходзе якога ўзапраўды „прагаласаваў", але не „за родную савецкую ўладу", а супраць яе. Прагаласаваў за сваё вольнае жыцьцё. Гэтым рэфэрэндумам было тое, што беларускі народ у сваёй пераважаючай сялянскай масе адразу-ж стыхійна кінуўся дзяліць зьненавіджаныя калгасы, гарадзкое жыхарства беларускага народу пачало наладжваць сваё асабістае й грамадзкае жыцьцё на аснове, супярэчлівай савецкім прынцыпам, а інтэлігенцыя беларускага народу пачала будаваць сваё нацыянальнае культурнае жыцьцё без апекі „старэйшага брата" й бяз русыфікацыі.

Праўда, беларускі народ у гэтых сваіх спробах наладжваць сваё жыцьцё пасвойму хутка расчараваўся горка й балюча. Немцы нат і ня думалі лічыцца зь ягонай воляй, а падрыхтоўвалі Беларусь пад сваю будучую калёнію. Але гэта анічуць ня сьціроўвала народных сымпатыяў на карысьць Саветаў, якія ў народным перакананьні былі ані ня лепшыя за новага акупанта, тымболыш, што не зацерлася йшчэ памяць пра жахлівую калектывізацыю з раскулачваньнем, а крывавыя гады славутай яжоўшчыны былі зусім сьвежыя. У народзе й ягонай інтэлігенцыі замацоўвалася перакананьне, што адзіным выхадам — перачакаць пры найменшых стратах да канца вайны, а там — будзе відаць... Людзі пачыналі разумець, што Немцы вайну прайграюць, але таксама верылі, што ня выйграюць яе й Саветы.

Адначасна-ж пачалі ствараца ў розных мясцовасьцях Беларусі й партызанскія групы, але не зь мясцовага беларускага жыхарства. Асноўным стрыжнём партызаншчыны былі: першае, адмыслова пакінутыя партыяй у заплеччы ворага партыйныя й савецкія актывістыя з мэтаю арганізаваньня актаў сабатажу супраць Немцаў; другое, акружэнцы шматнацыянальнай, але зь перавагаю Расейцаў, савецкае арміі; трэйцяе, перакінутыя цераз лінію фронту савецкія дэсантнікі, зложаныя з выпрабаваных камуністых і чэкістых із заданьнем ачоліць увесь партызанскі рух і падпарадкаваць яго адзінай палітычнай, стратэгічнай і тактычнай лініі, выпрацаванай партыйным цэнтрам.

У пастанове Савету Народных Камісараў СССР і ЦК ВКП(б) ад 29 чырвеня 1941 г. была дадзеная наступная дырэктыва-загад партызанскаму камандваньню:

„У занятых ворагам раёнах ствараць партызанскія аддзелы й дывэрсійныя групы дзеля змаганьня з часьцямі варожай арміі, дзеля распальваньня партызанскай вайны скрозь і ўсюды, дзеля узрываньня мастоў, дарог, псаваньня тэлефанічнай сувязі, падпалу складаў і г. д. У захопленых раёнах ствараць нявыносьлівыя абставіны для ворага і ўсіх ягоных памагатых, перасьледваць і зьнішчаць іх на кажным кроку, зрываць усе іхныя мерапрыёмствы".

Гэтак вось зарадзіўся партызанскі рух на Беларусі, што быў кіраваны й строга кантраляваны цэнтральнымі камуністычнымі органамі за пасярэдніцтвам іхных дэсантнікаў.

Беларускае-ж жыхарства заставалася зусім у баку ад партызаншчыны і ў ейным зараджэньні ня прыймала ніякага ўдзелу. І каб уцягнуць беларускае жыхарства ў партызанскую акцыю, партызанскае камандваньне, ясна, на загад з камуністычнага цэнтру, пайшло на вырафінаваныя правакацыі: яно праводзіла акты сабатажу э тэрору супраць Немцаў спэцыяльна каля беларускіх вёсак і ў самых вёсках, акупавала часова цэлыя вёскі й валасьці, у іх на нейкі час расквартароўваліся партызаны, каб Немцы, із свайго боку, дзякуючы сваёй тупалобай і ня менш вырафінавай палітыцы — ачышчаць пры кажнай нагодзе занятыя тэрыторыі пад свой будучы „лебэнсраўм", агнём і кулямі зьнішчалі гэныя вёскі разам зь іхнымі жыхарамі. Гэта давала партызанскаму камандваньню той выйгрыш, што пасьля кажнага далейшага падобнага партызанскага акту сабатажу ці тэрору ў тэй ці іншай вёсцы, ейнае жыхарства, каб усьцерагчыся ад няўхільнай помсты з боку эсэсаўскіх карнікаў, само із часткаю свайго набытку ўцякала ў лясы й гэткім парадкам папаўняла партызанскія рады.

Дзьве ўзаемна варожыя сілы — Немцы й бальшавікі, хоць і ў розных сваіх мэтах, вялі згодную, хоць і няўзгодніваную, злачынную акцыю, у выніку якой найбольш пацярпеў зусім няпрычынны да гэтае акцыі беларускі народ.

Вось гэткі, і толькі гэткі быў гэны быццам актыўны ўдзел беларускага народу ў партызанскай вайне. У вайне гэтай беларускі народ быў адно аб'ектам, а ня суб'ектам, быў бяспрыкладнай у гісторыі ахвярай, супраць свае волі пережыў незавіненую зусім і бяспрыкладную ў гісторыі трагэдыю.

Гэткая вось праўда пра партызанскі рух на Беларусі. Гэтай праўды вельмі ня любіць і сяньняшняя савецкая прапаганда, намагаючыся як мага яе затушаваць усякімі спосабамі. Тым ня менш, у вялікай процьме савецкіх публікацыяў часамі ўсё-ж прасочваецца й зерне гэтае праўды. Асаблівую каштоўнасьць з гэтага гледзішча маюць для нас успаміны савецкага чэкістага гэроя Савецкага Саюзу Н. Міхайлашава „Бура на Валейшчыне", надрукаваныя ў расейскамоўным менскім часапісе „Неман", у лютаўскім нумары сёлета.

Чэкісты Н. Міхайлашаў на чале невялікай групы чэкістых пад умоўным назовам „Бура" ўначы на 17 красавіка 1944 году быў сьцінуты із самалёту на адрэзку Солы — Смаргоні Вялейшчыны з галоўнай мэтаю ўзрываць нямецкія чыгуначныя эшалоны. Прывядзём тры аўтэнтычныя выпадкі з успамінаў Н. Міхайлашава. Пасьля ўзрыву некалькіх нямецкіх цягнікоў групай „Бура" на чыгуначным адрэзку Солы — Смаргоні сталася вось што:

„... канчаткова азьвярэлыя гітлераўцы раніцай 26 травеня кінулі сваю авіяцыю на вёскі Дубішча, Копішча, Мядзьведзіна, Гасьцілава, Халявін, Раздоры, Камары і Мамаі. Адразу пасьля бамбардаваньня гэтыя вёскі ачапілі чатыры тысячы карнікаў, і пачалася зьверская расправа з насельніцтвам...

Немцы штыкамі, прыкладамі і аўтаматнымі чэргамі прыкончвалі жанчынаў, дзяцей і старых, кідаючы іхныя трупы ў пылаючыя дамы. Усіх працаздольных тут-жа пагналі ў Вялейку. Сьледам сьпяшаліся аўтамашыны, наладаваныя забранымі ў сялян прадуктамі, брыла сагнаная із зьнішчаных вёсак скаціна".

За два дні пасьля гэтага, чытаем у ўспамінах Н. Міхайлашава, у выніку нямецкае адплаты за „гэройскія" вычыны ягонай чэкістаўскай групы „Бура", сталася вось што:

„28 травеня, узноў на золаку, пяцьдзесят нямецкіх бамбавікоў нанесьлі неспадзяваны ўдар з паветра па Куранецкім раёне — па вёсках Доўгае, Прынта, Камарышкі, Ляхаўшчына, Вайдэны, Ялажычы, Ручыцы, Красьніца і Шведы. Узноў, як і мінулага разу, сьледам за бамбавікамі зьявіліся наземныя карнікі, але цяпер іх чакала поўнае расчараваньне: ні жыхароў, ні быдла, ні прадуктаў у вёсках ня было. Загадзя папярэджаныя разьведчыкамі, жыхары пасьпелі закапаць хлеб у зямлю і ўцячы ў лес, забраўшы із сабой усю скаціну".

А наступнага дня, паводля рэляцыі таго-ж чэкістага Н. Міхайлашава, разыгралася йшчэ адна трагэдыя:

„Апошні налёт варожая авіяцыя зрабіла 29 травеня на вёскі Кавалі, Ярмолічы, Навасёлкі, Роткавічы, Міцкевічы, Хаўсты, Ягаднае, Ардэя і Трылесіна Смаргонскага раёну. Але й ён практычна ня даў гітлераўцам нічога: ні палонных, зь якімі яны змаглі-б потым расправіцца, ні дабычы, на якую гэтак разьлічвала іхнае камандваньне. У гэтых вёсках не аказалася ніводнага чалавека, усё жыхарства пасьпела перайсьці да партызанаў. А партызанаў — папрабуй знайдзі".

Прыведзеныя цытаты гавораць самі за сябе, тымболыш, што яны паходзяць з найбольш аўтарытэтнай крыніцы — ад самога важака чэкістаўскай групы дэсантнікаў „Бура". Ягоныя рэляцыі пададзеныя ў гэткім спакойным, халодным і нат абыякавым тоне, як быццам за гэнымі спаленымі Немцамі вёскамі ў вадплату за партызанскія правакацыі не хавалася найбольш жахлівая трагэдыя беларускага народу.

Прыведзеныя Н. Міхайлашавам выпадкі сталіся на працягу ўсяго чатырох дзён—ад 26 да 29 травеня 1964 г. й толькі ў двух раёнах Беларусі: Куранецкім і Смаргонскім. А колькі-ж за ўсю вайну было гэткіх крывавых дзён і ў колькіх раёнах мелі месца падобныя нямецкія зьверствы, сьвядома справакаваныя савецкімі партызанамі!.. Усё гэта гісторыя калісьці зьліча!

Дык вось як у запраўднасьці праводзіўся гэны **„„бяспрыкладны рэфэрэндум, у ходзе якога беларускі народ... самым пераканаўчым чынам, цаной жыцьця й крыві міліёнаў сваіх сыноў і дачок прагаласаваў за родную савецкую ўладу, за ленінскую партыю, за вялікую справу камунізму".**

Агідна робіцца, чытаючы гэтыя цынічныя словы першага сакратара ЦК КПБ П. Машэрава.

А. К.

ПАСЕДЖАНЬНЕ ПРЭЗЫДЫЮМУ Й САКРАТАРЫЯТУ РАДЫ БНР

19 красавіка 1969 г. у Нью-Ёрку адбылося паседжаньне Прэзыдыюму й Сакратарыяту Рады БНР у памешканьні Фундацыі Крэчэўскага. На паседжаньні былі разгледжаныя наступныя пытаньні: разьмеркаваньне бягучае працы; устанаўленьне ліку дзейных радных у сэктарах Рады БНР; стварэньне Аддзелу да Справаў Беларускіх Вэтэранаў у Сакратарыяце Рады БНР.

Было таксама абмеркаванае пытаньне выдаваньня інфармацыйнага бюлетэню ў ангельскай мове пра беларускае жыцьцё ды прынятая пастанова выдаваць інфармацыйныя лісткі ў беларускай мове для нутранага ўжытку.

МІКОЛА СТРЭЧАНЬ

У мастацкай частцы сёлетняга, леташняга й пазалеташняга сьвяткаваньня ўгодкаў абвешчаньня незалежнасьці Беларусі ў Нью Ёрку мы мелі прыемную нагоду слухаць із сцэны прыгожы моцны голас маладога беларускага сьпявака-саліста Міколы Стрэчаня й бачыць яго самога, які за кажным разам штораз больш пэўна й свабодна зьяўляецца на сцэне, як дазнаны прафэсіяльны артысты.

У васобе Міколы Стрэчаня разьвіваецца й дасьпявае сьпявак высокае клясы. Характарам свайго голасу ён лірычны тэнар шырокага дыяпазону, якому пад сілу як клясычныя, гэтак і сучасныя мэлёдыі заходніх кампазытараў, таксама ўдала ў ягоным салёвым выкананьні ўдаюцца беларускія песьні ў музычным апрацаваньні лепшых нашых кампазытараў.

Музыка й песьня — прыроджаная стыхія Міколы Стрэчаня. Ён нарадзіўся ў палескай вёсцы Чарабасы недалёка ад мястэчка Лахва 12 савіка 1944 г., а ўжо ўлетку гэнага-ж году, у сувязі з наступленьнем савецкае арміі, разам з бацькамі ён апынуўся ў Нямеччыне. Па вайне ягоныя бацькі выехалі на працу ў Бэльгію, адкуль у 1956 годзе эміграваліў Амэрыку й аселі ў Кліўлендзе, дзе жывуць і сяньня.

Бацькі Міколы Вольга й Андрэй Стрэчані, заўсёды актыўныя й ахвярныя ў беларускім нацыянальным жыцьці на эміграцыі, прышчапілі свайму сыну беларускі патрыятызм, глыбокую любасьць да ўсяго свайго роднага, беларускага. Яны-ж не шкадуюць стараньняў і сяродкаў, каб даць свайму сыну й адпаведную музычную адукацыю, якой старанна пасьвячае сябе Мікола апошнімі гадамі.

Пасьля сканчэньня амэрыканскай сярэдняй школы, ён у 1963-64 гадох студыяваў у музычным Дэ Пол Каледжы ў Чыкага, тады прыватна займаўся сьпевам пад кіраўніцтвам дазнаных майстроў музыкі ў Кліўлендзе, а ад восені 1966 году ён жыве ў Нью Ёрку і прыватна вучыцца сьпявацкага майстроўства пад кіраўніцтвам былага тэнара Мэтраполітэн Опэры ў Нью Ёрку прафэсара Курта Баўма. Ягоны клясычны рэпэртуар складаецца ўжо з роляў: Дука ў опэры Вэрды „Рыголето", Альфрэда ў опэры Вэрды „Травіята", Рудольфа ў опэры Пучыні „Ля Богэм", Эдварда ў опэры Доніцэты „Люцыя да Лямармор" і паасобных песьняў.

Зь беларускага нацыянальнага рэпэртуару Міколы Стрэчаня мы часта чулі песьні „Не за вочы чорныя" музыкі Ю. Сэмянкі на словы А. Русака, „Лета" музыкі А. Туранкова на словы Н. Чарнышэвіча, „Васількі" музыкі Міколы Куліковіча. Пры гэтай нагодзе варта пажадаць маладому сьпеваку, каб пашырыў ён свой нацыянальны рэпэртуар ды папрабаваў сваіх сілаў у беларускай народнай песьні.

Прысутны на сёлетнім сьвяткаваньні ўгодкаў 25 Сакавіка ў Нью Ёрку выдатны знаўца песенна-музычнага мастацтва, ведамы прафэсар музыкі й адзін з музычных кіраўнікоў Мэтраполітэн Опэры ў Нью Ёрку Чарль А. Мэк Лейн, праслухаўшы салёвыя выступленьні Міколы Стрэчаня, выказаў думку, што малады беларускі сьпявак дае добрыя надзеі стацца выдатным опэрным салістым.

На нашае запытаньне, якія пажаданьні й пляны мае наш сьпявак, сам, ён, не задумоўваючыся, адказаў — сьпяваць у Мэтраполітэн Опэры ў Нью Ёрку. На гэтай дарозе мы й жадаем яму хуткае ўдачы.

Ст. Станкевіч

КНІГА М. ШЧАКАЦІХІНА ДРУКУЕЦЦА

Даведваемся, што выдадзеная йшчэ ў 1928 годзе ў Менску каштоўтоўная праца праф. М. Шчакаціхіна „Нарысы гісторыі беларускага мастацтва", што ў 30-ых гадох была забароненая ў сувязі з арыштам ейнага аўтара, у найбліжэйшым часе будзе перадрукаваная ў Задзіночаных Штатах Амэрыкі. Адвалока з выданьнем гэтае кнігі была спрычыненая падарожжам друкара ў Эўропу летась тады пераездам друкарні зь Нью Ёрку ў Кліўленд.

ПРАБЛЕМА НАЦЫЯНАЛЬНАГА У СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

У дыскусіях і тэарэтычных выказваньнях апошніх год пра літаратуру й мастацтва, асабліва летась, была, хоць і вельмі агульна, але прынцыпова пастаўленая праблема нацыянальнага ў сучаснай беларускай літаратуры й мастацтве. Тым самым тэарэтычна былі вызначаныя і ўзаемадачыненьні між нацыянальным і інтэрнацыянальным. У вагульных, але адназгодных высновах было сьцьверджана, што нацыянальнае ня толькі не адмаўляе інтэрнацыянальнага й наадварот, але што абедзьве гэтыя зьявы ўзаемна сябе дапаўняюць ды што інтэрнацыянальнае без нацыянальнага практычна нат ня існуе ў літаратуры й мастацтве.

Г. зв. вульгарна-сацыялягічная тэорыя 30-ых і пазьнейшых гадоў, што базавалася на ня менш вульгарнай сталінаўскай формуле культуры **„нацыянальнае формаю, сацыялістычнае зьместам"**, паняцьце гэтае нацыянальнае формы зводзіла да аднае толькі мовы, пры гэтым усьцяж русыфікаванае. Затое тэорыя гэтая адкідала ўсякія іншыя нацыянальныя элемэнты культуры, кваліфікуючы іх, як выяў нацыянальнае абмежаванасьці, нацыянальнае вылучнасьці або нацыянальнае замкнутасьці, ды падводзячы ўсё гэта пад агульнае паняцьце гэтак званага „буржуазнага нацыяналізму".

Сяньня сытуацыя нагэтулькі зьмянілася, што ў цэлым Савецкім Саюзе няма ўжо бадай нікога, за выняткам дагматычных партыйных верхаводаў, хто-бы паважна абараняў гэтую тэорыю. Таму й сама формула культуры „нацыянальнае формаю, сацыялістычнае зьместам", за выняткам узноў-жа партыйных дагматыкаў, ужо бадайшто нікім цьвяроза думаючым ня цытуецца. Заміж яе, сяньня замацоўваецца пагляд, што ня можа быць безнацыянальнай літаратуры й безнацыянальнага мастацтва, адно цьвердзіцца, што нацыянальны элемэнт павінен разьвівацца ў арганічнай сувязі зь інтэрнацыянальным элемэнтам, дакладней, што кажная літаратура й мастацтва цераз сваё нацыянальнае павінны йсьці да інтэрнацыянальнага, агульна-людзкага. Але разуменьне гэтага нацыянальнага й інтэрнацыянальнага ў сяньняшніх савецкіх тэарэтыкаў рознае: на адных пазыцыях стаяць артадаксальныя партыйныя тэарэтыкі і на зусім іншых пазыцыях — прагрэсыўныя прадстаўнікі нацыянальных літаратураў і мастацтва, асабліва сярод маладога пакаленьня.

За прыклад дагматычных партыйных паглядаў можа служыць артыкул савецкага крытыка Аляксандра Аўчарэнкі ў 12-ым нумары часапісу „Вопросы литературы" за 1967 год. Паняцьцю нацыянальнага намагаецца Аўчарэнка надаць савецкае значаньне, а інтэрнацыянальнае спрабуе замяніць шматнацыянальным, абапёртым на адзінстве й збліжэньні братніх культураў сацыялістычных нацыяў, перш-наперш і галоўна расейскай культуры.

Прыкладам другога разуменьня нацыянальнага й інтэрнацыянальнага можа быць артыкул маладога лятувіскага крытыка Альгімантаса Бучыса, надрукаваны ў тым-жа, што й Аўчарэнкаў артыкул, нумары часапісу „Вопросы литературы". Бучыс, вызнаючы ў літаратуры й мастацтве прымат і першароднасьць нацыянальнага, уважае, што адно цераз гэтае нацыянальнае адбываецца выхад у сьвет, да агульналюдзкага, інтэрнацыянальнага, што ў сваю чаргу характарызуе кажную запраўдную й свабодную літаратуру.

Пытаньню нацыянальнага й інтэрнацыянальнага ў беларускай літаратуры й мастацтве таксама, як успаміналася напачатку, цімала прысьвячаецца цяпер увагі, і гэта ў разуменьні, выказаным лятувіскім крытыкам Альгімантасам Бучысам. Яшчэ на зьезьдзе кінэматаграфістых Беларусі ў лістападзе 1962 году была пастаўленая тэза, што **„інтэрнацыянальнае, агульначалавечае ў рэалістычным мастацтве ня можа раскрыцца інакш, як праз нацыянальнае"**. У дачыненьні да выяўленчага мастацтва пытаньне гэтае было таксама прынцыпова пастаўленае на восьмым зьезьдзе Саюзу мастакоў Беларусі ў студзені летась.

РЭХА 25 САКАВІКА

УГОДКІ 25 САКАВІКА У МЭЛЬБУРНЕ

Для шмат якіх Беларусаў Мэльбурну (Аўстралія) сьвяткаваньне 51-ых угодкаў Вялікага Сакавіка было сёлета трохі іншае за папярэднія. І гэта добра. А гэтак сталася дзеля прысутнасьці гасьцей з Адэляйды, а перадусім із Сыднэю.

Урачысты сьвяткавальны Сход, як і раней, быў зарганізаваны Беларускім Камітэтам у Вікторыі ў нядзелю 30 сакавіка на Футскрэй. Заля была прыгожа ўдэкараваная Пагоняй, сьцягамі — беларускім і аўстралійскім і, як заўсёды, мноствам жывых кветак. Сп-ні Кукель і Гірыс прышпілялі нацыянальныя сьцяжкі ўваходзячым у залю.

Сход адчыніў чародны старшыня Беларускага Камітэту сп. М. С. Вітаючы прысутных, ён асабліва цёпла прывітаў гасьцей із Сыднэю й Адэляйды. Аўстралійскім гімнам у выкананьні мяшанага хору (усе хары́стыя — у нацыянальных вопратках) пад кіраўніцтвам сп. П. Мікуліча пачалася ўрачыстая праграма.

Старшыня ў сваім уступным слове падчыркнуў, што, не зважаючы на намаганьні ворагаў зьнішчыць ідэю 25 Сакавіка, сам факт сьвяткаваньня штогоду, а сёлета ўжо 51-ы раз угодкаў Сакавіковага Акту сьветчыць пра ягоную жывучасьць і непераможнасьць. У далейшым ён прачытаў атрыманыя прывітаньні ад Згуртаваньня Беларусаў у Вялікай Брытаніі, ад Беларуска-Амэрыканскага Задзіночаньня ў ЗША, ад Беларускага Вызвольнага Фронту ў Амэрыцы.

Даклад на тэму дня прачытаў сп. У. Сідлярэвіч. Навязваючы да ажыўляючай усю прыроду вясны, ён перайшоў да падзеяў веснавой раніцы 25 сакавіка 1918 году ў Менску. Тады ён нарысаваў шлях змаганьня Беларусаў за сакавіковыя ідэі аж да сяньняшняга дня й закончыў выказаньнем пераканаяньня ў перамогу ідэяў Акту 25 Сакавіка.

Хвілінай цішыні прысутныя ўшанавалі памяць змагароў, што аддалі сваё жыцьцё ў змаганьні за незалежную Беларусь.

Тады прамаўлялі нашыя госьці із Сыднэю — сп. сп. Зуй і Алехнік. Яны, асабліва сп. Алехнік, які апошнімі гадамі як беларускі прадстаўнік браў удзел у трох антыкамуністычных канфэрэнцыях — у Маніле, у Сэулю і ў Сайгоне, зьвярнулі ўвагу на вялікае значаньне ўдзелу Беларусаў на міжнароднай арэне й наагул дзейнасьці навонкі.

Пасьля адбылася мастацкая частка, на праграму якой зложыліся: „Песьня волі" ў выкананьні згаданага мяшанага хору й „Лянок" у выкананьні жанчынаў; верш Янкі Купалы „На Сход!" прачытаў пабеларуску А. С. і паангельску Уршуля Нікан, верш Уладзімера Караткевіча „У векавечнай бацькаўшчыне" прадэклямавала О. Кукель, верш Янкі Купалы „У вырай" сказаў Юрка Нікан, „Баляду пра дуб" А. Мальюка прадэклямавала О. Кукель; народныя песьні „Як паслала мяне маці" і „Там, каля млына" выканаў мяшаны хор пад тым-жа кіраўніцтвам П. Мікуліча. Нацыянальным гімнам, прапяяным хорам і падхопленым усімі прысутнымі, фармальна закончыўся ўрачысты Сход.

У нядзелю раней, 23 сакавіка ў БАПЦарцве ў Паўночным Мэльбурне а. А. Кулакоўскі ў васысьце а. М. Шчурко з Адэляйды і двух грэцкіх сьвятароў адслужыў урачысты малебен за Беларускі народ. Прынагодныя казані сказалі а. Міхал перад малебнам і а. Аляксандар — пасьля малебну.

М. Н.

САКАВІКОВЫЯ УГОДКІ Ў ЛЁС АНДЖЭЛЕС

Сьвяткаваньне ўгодкаў Акту 25 Сакавіка адбылося ў Лёс Анджэлес у нядзелю 30 сакавіка ў залі ўкраінскай каталіцкай царквы ў Галівудзе. Божую Службу за Беларускі народ адправіў а. М. Калтуцкі, які ў сваёй казані падчыркнуў шмат чаго супольнага й падобнага ў жыцьці й імкненьні суседніх прыязных народаў: беларускага і ўкраінскага. Пасьля Божае Службы прыгожа праспяяла ў царкве солё беларускі рэлігійны гімн „Магутны Божа" сп-ня Кацяя Вініцкая.

Урачыстую праграму ў залі адчыніў прадстаўнік БККА сп. Ч. Найдзюк. Амэрыканскі нацыянальны гімн адыграла на акардыёне Нюся Стус. Сп-ня Юзя Найдзюк прачытала прывітаньні ад беларускіх арганізацыяў і групаў — ад Галоўнай Управы БАЗА, Аддзелу БАЗА ў Нью Джэрзі, Арганізацыі Беларуска-Амэрыканскай Моладзі ў Ілінойс, Каардынацыйнага Камітэту Беларусаў Канады, Аддзелу Згуртаваньня Беларусаў у Вялікай Брытаніі ў Брадфардзе, Беларускага Кангрэсавага Камітэту Амэрыкі, сп. Х. Шывага і ад Беларусаў у Калярада.

Прывітаньні й пажаданьні ад губэрнатара штату Каліфорнія Рональда Рэгэна прачытала старшыня Аддзелу БАЗА ў Каліфорніі інж. Янка Брyцкі. Ён-жа прачытаў і даклад на тэму „51 год у змаганьні за незалежнасьць Беларусі".

У самадзейнай мастацкай частцы праграмы адбыліся выступленьні як дарослых, гэтак і дзяцей, што пакадалі вялікі поступ у выкананьні мастацкіх нумароў.

Верш Міхася Машары „25-га Сакавіка" памастацку прадэклямавала Вера Вуіч, патрыятычны верш П. Ерміна „Я Беларуска" сказала Карнэля Найдзюк. Люся і Аня Вініцкія адыгралі солё й дуэтам некалькі нумароў на піяніне. Верш Янкі Купалы „Брату на чужыне", які моцна ўсхваляваў прысутных, прадэклямавала памастацку Вера Вуіч. Нюся Стус выканала на акардыёне ня толькі папулярныя чужыя мэлёдыі, але й нашыя родныя — „Люблю наш край", Крыжачок, і „Лявоніху". Ядзя Найдзюк сказала верш Я. Купалы „Гэй наперад". Народную гумарыстычную песьню прапяялі дуэтам Ядзя й Карнэля Найдзюк. Да гумарыстычнага тону песьні добра пад ыйшоў наступны верш Ю. Тувіма „Альфабэт", прадэклямаваны Карнэляй Найдзюк. Сп-ня Эстэля Клок адыграла на піяніне колькі мэлёдыяў. На заканчэньне праграмы сп. П. Ермін прачытаў свой собскі верш „Чары каханай староньні". Урачыстая частка была закончаная адыграньнем і прапяяньнем беларускага нацыянальнага гімну.

Другой часткай сьвяткаваньня было прыемнае прыняцьцё, зарганізаванае Валяй Гром і Кацяй Вініцкай. Былі смачныя закускі й быў вялікі прыгожы торт з напісам: „Няхай жыве Беларуская Народная Рэспубліка!" Час ляцеў хутка ў мілай сямейцы, і кажны выказваў пажаданьне, каб наступнае сьвяткаваньне было падобнае да сёлетняга.

Н.

САКАВІКОВЫЯ ЎГОДКІ Ў МАНЧЭСТАРЫ

У нядзелю 5 красавіка Беларусы Манчэстару й аколіцаў (Ангельшчына) урачыста адзначылі 51-ыя ўгодкі абвешчаньня незалежнасьці Беларускае Народнае Рэспублікі.

Раніцай а 11-ай гадзіне ў царкве сьв. Паўла а. Янка Абабурка адслужыў сьв. Літургію, а пасьля, на просьбу Управы мясцовага аддзелу ЗБВБ, урачысты малебен, прысьвечаны нацыянальным угодкам, ды паведаміў прысутным пра ўрачысты сьвяткавальны Сход у Беларускім Доме.

Сход адчыніў патрыятычным уступным словам а. Янка Абабурка й прачытаў прывітаньні ад Галоўнай Управы ЗБВБ у Лёндане й ад Галоўнай Управы БАЗА ў Нью Ёрку.

Даклад на тэму сакавіковых угодкаў прачытаў сакратар Аддзелу ЗБВБ сп. М. Яськевіч. Даклад быў добра апрацаваны і ў вадпаведнай форме данесены да слухачоў, за што быў узнагароджаны гучнымі воплескамі прысутных. Сход закончыўся агульным прапяяньнем беларускага нацыянальнага гімну.

Пасьля афіцыйнай часткі сьвяткаваньня адбыўся банкет-прыняцьцё, што прайшоў у мілай сяброўскай бяседзе, а на прапанову М. Яськевіча было сабрана 10 фунтаў на Фонд Рады БНР.

За ўдала наладжанае сьвяткаваньне належыцца шчырая падзяка ягоным арганізатарам, а асабліва нашым жанчынам за падрыхтаваньне сталоў із смачнай закускай.

М. С.

ГУРТОК НАРОДНЫХ ТАНЦАЎ У НЬЮ ДЖЭРЗІ

Ад колькіх год пры Аддзеле Згуртаваньня Беларуска-Амэрыканскай Моладзі ў Нью Джэрзі існуе гурток народных танцаў пад кіраўніцтвам Аўгена Лысюка. На здымку танцавальны гурток у часе ўрачыстага Сходу ў Нью Ёрку 23 сакавіка сёлета, прысьвечанага 51-ым угодкам абвешчаньня незалежнасьці Беларусі.

ХРОНІКА З ЖЫЦЦЯ БЕЛАРУСАЎ Ў КАНАДЗЕ

● **Танцавальная вечарына на гонар Маці** была зладжаная стараньнем Парахвіяльнае Рады БАПЦ сьв. Кірылы Тураўскага ў Таронта 10 траўня ў Беларускім-Рэлігійна-Грамадзкім Цэнтры. Грала аркестра Віктара Родзіна. Душою арганізацыі імпрэзы былі сп-ва Ірэна й Мікола Стальмашкі.

● **Парахвіяльнае сьвята БАПЦ сьв. Кірылы Тураўскага ў Таронта** беларускае грамадзтва адзначыла ў нядзелю 11 траўня. Пасьля Япіскапскай Літургіі, у канцы якой быў высьвечаны на паддыякана Адвард Барановіч, адбыўся ў залі Цэнтру супольны абед з удзелам Уладыкі Мікалая.

Бяседа, якой кіраваў старшыня Парахвіяльнай Рады Ул. Цялеш, пачалася малітвай Уладыкі Мікалая з удзелам хору. Даклад аб нашым Патроне — сьв. Кірылу Тураўскім меў старшыня ЗБК М. Ганько. Прамаўляла таксама старшыня ЗБЖК д-р Р. Жук-Грышкевіч. На ейную прапанову дзеля ўшанаваньня Дня Маткі было сабрана прысутнымі 29.11 даляраў на Выдавецкі Фонд „Беларуса".

Калі гаспадарскі бок імпрэзы — справы, іхнае падаваньне й выгляд сталоў — быў зарганізаваны беззаганна, дык гэтага нельга сказаць пра духовую ейную частку — праграму, якая, як выглядала, ня была прадуманай загадзя. Таму незалежна ад добрага дакладу, імпрэза ня мела ўрачыстага характару, які магла яна мець.

„Беларуская эміграцыя ў Канадзе" — тэма, якую выбраў і апрацаваў з прадмету гісторыі Канады вучань 10-ае клясы Тэхнічна-Камэрцыйнай Школы ў Таронта Рональд Цялеш, сын Ліды і Уладзімера Целяшоў. Колькі тыдняў таму Рональд быў высьвечаны на паддыякана БАПЦ ў Таронта.

● **Талакой** сдуць Беларусы ў часе даўгога канцатыдня — 17, 18 і 19 траўня рабіць веснавую чыстку грамадзкай часткі Беларускага Цэнтру Адпачынку „Слуцак".

ДА ЎГОДКАЎ 25 САКАВІКА Ў ЧЫКАГА

У № 144 „Беларуса" за красавік сёлета было даволі падробна апісанае сьвяткаваньне 51-ых угодкаў Акту 25 Сакавіка ў Чыкага. Там было ўспомнена, што Штэйтавай Палатай Ілінойс была прынятая адпаведная рэзалюцыя, але ня ўспомнена, што рэзалюцыя гэтака была прачытаная студэнткай Вандай Гайдэль у часе сьвяткавальнага сходу.

Варта зазначыць, што Амэрыканцы былі зьдзіўленыя тым, што студэнтка Беларуска на рэдкасьць гэтак правільна акцэнтавала й вымаўляла ангельскі тэкст. А гэта толькі таму, што яна, пачала наведваць англамоўнай школы ў Аўстраліі, зусім ня ўмела паангельску, а пачала вучыцца ангельскае мовы адно ў школе, будучы сярод аўстралійскіх дзяцей. Пра гэта карысна ведаць усім бацьком Беларусам, каб не калечылі сваіх дзяцей дашкольнікаў сваёю заганнай ангельшчынай.

Прысутны на сьвяткаваньні

ПАВАЖАНЫЯ СУРОДЗІЧЫ

Газэта „Беларус" выдаецца за дабравольныя ахвяры беларускага грамадзтва. Таму не павінна быць ніводнага Беларуса, які-б атрымліваў і чытаў нашую газэту задарма. Таксама не павінна быць ніводнага Беларуса, які-б не атрымліваў і ня чытаў нашай газэты.

Тагачасны старшыня гэтага Саюзу Уладзімер Стальмашонак у сваім справаздачным дакладзе цьвердзіў: **„Інтэрнацыянальныя ўзаемаўплывы павінны арганічна спалучацца з асваеньнем традыцыяў нацыянальнае культуры... Кожнае мастацтва, —** цьвердзіў ён. — **павінна мець свае ўласныя прыкметы, зьвязаныя з асаблівасьцямі нацыянальнага характару, зь гісторыяй і традыцыямі народу".**

Найшырэй, аднак, пытаньне нацыянальнага было пастаўленае ў дачыненьні да беларускай мастацкай літаратуры. Спасярод шмат якіх выказваньняў на гэтую тэму асабліва важная была выдадзеная ў 1967 годзе ў расейскай мове праца літаратурнага крытыка Навума Перкіна „В семье братских литератур". Перкін пераконліва даводзіў тэзу, што беларуская літаратура ў найлепшых сваіх творах заўсёды прагнула й культывала ў сабе нацыянальныя традыцыі й што ў гэтым якраз была азнака ейнага росту й жыцьцёвасьці. Падобныя да Перкінавых пазіцыі заняў і беларускі філёзаф Уладзімер Конан у выдадзенай летась працы „Развіцьцё эстэтычнай думкі ў Беларусі".

Іхныя высновы дапоўніла й паглыбіла Марына Барсток у артыкуле „Свой дар", што быў надрукаваны летась у „Полымі". Паклікаўшыся на выказаньні ў часапісе „Дружба народов" у 1957 годзе супраць зьвужэньня нацыянальнай формы да аднае толькі мовы, Марына Барсток пераконліва даводзіць, што нацыянальную выразнасьць літаратурным творам **„надае ня толькі мова, хоць гэта адзін з галоўных элемэнтаў формы, але й нацыянальны характар герою, культурна-нацыянальныя традыцыі, асяродзьдзе, у якім адбываецца дзеяньне, духоўны сьвет і склад душы самога аўтара, яго пагляд на рэчы й зьявы".** Выходзячы з гэтага, Марына Барсток, услед за іншымі крытыкамі, паўтарыла тэзу, што **„ніхто за агульначалавечай інтэрнацыянальнай культуры ляжыць праз поўнае, усебаковае, глыбокае разьвіцьцё нацыянальнага, свайго, непаўторнага".** Выходзячы з гэтага дык мабыць, хіба, наўвеце камуністычную тэорыю пра будучае зьліцьцё моваў і культураў, яна цьвердзіць, што **„няма патрэбы штучна прысьпешваць павольны, разьлічаны на стагодзьдзі працэс зьліцьця нацыянальных культураў і моваў або аддаваць перавагу адной якой-небудзь мове. Родная мова — аснова нацыянальнай культуры".**

Пісьменьнікі Васіль Вітка, Міхась Стральцоў, Янка Брыль, Анатоль Вярцінскі й іншыя — удзельнікі дыскусійнае канфэрэнцыі „круглага стала", зарганізаванае рэдакцыяй „Маладосьці" ў красавіку летась, энтузіястычна выказаліся за патрэбу творчага выкарыстоўваньня ў мастацкай літаратуры народнае творчасьці й наагул фальклёру, як аднаго з галоўных элемэнтаў нацыянальнае спэцыфікі ў літаратуры. Васіль Вітка, прыкладам, цьвердзіць: **„Адмовіцца ад эстэтычнай культуры народу, ад яго лепшых здабыткаў — гэта значыць пазбавіць паэзію яе асноўнай жыватворчай якасьці: народнасьці, доступу да найбольшай колькасьці людзей, якія заўсёды маюць душэўную патрэбу ў сапраўдным паэтычным слове".**

Да ўсяго гэтага варта дадаць вельмі глыбокія заўвагі паэты Аляксея Пысіна ў ягоным выступленьні на дыскусійным сходзе Саюзу пісьменьнікаў Беларусі 4 сьнежня летась. Паставіўшы сучасную беларускую паэзію ў арганічную сувязь з народнай песьняй ды мальчы на думцы іх абедзьве, Аляксей Пысін цьвердзіць: **„Я — не за нацыянальную абмежаванасьць. У тэй-жа народнай песьні мы адчуваем пльнь блізкіх нашых суседзяў — Літоўцаў і Латышоў, і вельмі сугучнасьць рускім і ўкраінскім мэлёдыям. І ўсё-ж у народнай паэзіі застаецца тое галоўнае, што ўласьціва толькі гэтай нацыі, толькі гэтаму народу".** Выказваючыся на карысьць мастацкага пошуку й наватарства ў паэзіі, Пысін абараняў думку, што ўва ўсякім наватарстве **„трэба бліжэй трымацца вытокаў народнага жыцьця, яго прыгажосьці, чысьціні, характва ў будзённым і сьвяточным, у трагічным і звычайным",** інакш кажучы, бліжэй свайго нацыянальнага, непаўторнага, самабытнага.

Гэткім парадкам, у тэарэтычных высновах і абагульненьнях нацыянальная існасьць мастацкай літаратуры, гэтак бязьлітасна выпустошаная ў часах сталіншчыны, як вынік буржуазнага нацыяналізму, сяньня, можна сказаць, ужо рэгабілітаваная поўнасьцяй творцамі й прадаўнікамі гэтае літаратуры. Затое ў творчай практыцы рэгабілітацыя гэтая, нажаль, яшчэ недастатковая й далёка ня поўная. Літаратурны крытык, ён-жа паэта Алег Лойка ў артыкуле „Гарызонты і матывы нашай паэзіі" ў „Літаратуры і Мастацтве" за 22 лістапада летась як асабліва істотную тэндэнцыю нашай сучаснай паэзіі вылучыў, кажучы ягонымі словамі, **„актыўны патрыятычны пафас — апяваньне любві да Беларусі, да роднай мовы, цікавасьць да гісторыі народу".** Да гэтага мы-б яшчэ дадалі й творчую цікавасьць да народнае паэзіі.

Праўда, усё гэта ў нашай літаратуры ў большай або меншай ступені прыходзіць сяньня да голасу. Аднак падчыркнутая Алегам Лойкам „цікавасьць да гісторыі народу" накульшто, нажаль, выступае ў творчасьці аднаго-адзінага Уладзімера Караткевіча, што ў гэнай галіне, як трапна выразіўся летась крытык Алесь Яськевіч, **„узваліў на сябе творчую ношу, якой хапіла-б на дзесяцёх".** Затое ў іншых беларускіх пісьменьнікаў гістарычныя матывы зьяўляюцца або вельмі спарадычна, або не зьяўляюцца зусім. Прычыны недастатковага тваркарыстоўваньня гістарычнай тэматыкі ў творах мастацкае літаратуры, перш-наперш, у дырэктыўным арыентаваньні пісьменьнікаў на адлюстроўваньне праблемаў сучаснасьці, надзённых і актуальных палітычна, другое, боязь пісьменьнікаў быць зьвінавачанымі, як гэта цяраз было ўжо ў выпадку з Уладзімерам Караткевічам, у пракудняй для партыйна ідэялізацыі мінуўшчыны, і, трэйцяе, гэткая-ж боязь увайсьці ў канфлікт з афіцыйнай савецкай гістарыяграфіяй, што асьвятляе мінуўшчыну Беларусі ў зусім хвалісьцывым сьвятле.

Адзначаны Алегам Лойкам „актыўны патрыятычны пафас" — гэта далёка яшчэ ня ўсё, што павінна было-б складацца на нацыянальны характар літаратуры. Апрача чыста эмацыйнальных захапленьняў родным краем, харастэвом ягонае прыроды, народнай паэзіяй, любасьці да роднае мовы ды цікавасьці да гісторыі народу, патрэбнае яшчэ й інтэлектуальна-філязафічнае асэнсаваньне нацыянальнага працэсу ў ягоным гістарычным разрэзе й разьвіцьці.

А дзеля гэтага патрэбная адна перадумова, якой нашая літаратура сяньня пазбаўленая: свабода творчасьці. У сяньняшніх палітычных абставінах і русыфікатарскім шале справа гэтая нявымоўна цяжкая, тым ня менш адмаўляцца ад спробаў ейнага ўжыцьцёўленьня ніяк нельга. Беларуская літаратура й мастацтва ўжо цяраз выказала вялікую мужнасьць у вабароне сваіх прыродных нацыянальных пазыцыяў. Ёсьць усе асновы спадзявацца, што беларуская літаратура й мастацтва будуць і цяпер належна змагацца за гэтыя свае нацыянальныя пазыцыі.

Ст. Станкевіч

ШТО ВАША – ТО Й НАША

(ДА ПЫТАНЬНЯ БЕЛАРУСКА-ЎКРАІНСКІХ ДАЧЫНЕНЬНЯЎ)

На кароткую зацемку пра хвальшаваньне праўды тымі ўкраінскімі часапісамі, што пісалі, быццам Літоўскі Статут „напісаны ўкраінскай мовай" (БЕЛАРУС, № 141), доўгім артыкулам зарэагаваў у газэце „Свабода" (28. III. 69) сп. В. Чапленка. Выступіў ён у вабароне ўкраінскага права да Літоўскага Статуту хоць і на прынцыпе ўжо ня вылучнасьці, а „супольнасьці" зь Беларусамі. Аўтар пры нагодзе й „падарозе" ўзьняў і ня зьвязаную з гэтым пытаньнем справу ўкраінскай „крыўды": чаму гэта „этнаграфічна ўкраінскі край", Берасьцейшчына ды Піншчына, далучаныя да Беларускай, а не Ўкраінскай СССР? Паколькі разважаньні сп. Чапленкі адбіваюць пагляды й некаторых іншых ягоных суродзічаў, не пашкодзіць уважней іх разгледзіць, і пачнем якраз з „крыўды".

Сам сп. Чапленка прызнае, што не Беларусы вызначалі мяжу БССР з УССР, а Масква, і, калі-б мяжа гэтая аказалася недзе недакладнай, да Масквы трэ было-б і кіраваць яму свае скаргі. Ды аўтар дабачвае тут усё-ж і беларускі „імпэрыялізм", бо чаму Беларусы не пратэстуюць супраць такое, спрычыненае Ўкраінцам „несправядлівасьці й крыўды"? Паводля сп. Чапленкі, „на мапах і ў навуковых працах скрозь і ўсюды" гэтая тэрыторыя азначаецца як украінская.

Ды нам ведама шмат „мапаў і навуковых працаў", дзе землі гэтыя ўважаюцца якраз за этнаграфічна беларускія, а таксама ведамая й галоўная прычына гэтага разнабою. У васнове ўсіх гэтых картаў, калі быць дакладным, ляжыць зусім ня нейкая „этнаграфія", бо ведама, што сваімі этнаграфічнымі асаблівасьцямі вышэй згаданыя землі блізу ідэнтычныя якраз зь беларускім прасторам. Дык справа тут не ў „этнаграфіі", а ў тым, што свае „этнаграфічныя" лініі разьмежаваньня двух народаў некаторыя аўтары намагаліся правесьці на моўнай толькі аснове ды там, дзе ніякое лініі моўнага падзелу наагул няма, а толькі шырокая, на колькідзесят кілямэтраў, паласа пераходных гаворак, паасобныя моўныя зьявы ў якіх паволі нікнуць, ці нарастаюць, у залежнасьці ад таго, ці пасоўваемся мы на поўдзень, ці на поўнач. У выніку, беларускія моўныя асаблівасьці моваведы знаходзяць навет і на паўночнай Валыні, а паасобныя моўныя рысы, што ўважаюцца за характэрныя мове ўкраінскай, можна сустрэць і на поўначы ад сучаснай беларуска - ўкраінскай дзяржаўнай мяжы. Вось гэта й дае магчымасьць розным аўтарам вельмі розна вызначаць свае „этнаграфічныя" межы, у залежнасьці ад таго, якую моўную асаблівасьць нехта сабе выбярэ за выходную.

Ведама, што пры разьмежаваньні нейкае тэрыторыі між двума народамі трэба заўсёды, і найперш, браць на ўвагу самае нацыянальнае самапачуцьцё жыхарства дадзенае тэрыторыі. Калі йдзе пра Берасьцейшчыну ды Піншчыну, дык хоць яны ў 1920-х гадох былі пад куды мацнейшым узьдзеяньнем нацыянальнае прапаганды добра арганізаванага ўкраінскага друку ды ўкраінскіх арганізацыяў з Львова, чым шмат сьціплейшага друку беларускага зь Вільні, яны ўсё-ж пакрыліся тады густой сеткай гурткоў Таварыства Беларускае Школы ды розных іншых арганізацыяў беларускіх, а не ўкраінскіх. Гурткі гэтыя існавалі й дзеялі да часу, пакуль іх пазьней не разграміла ды не паліквідавала паліцыйным спосабам польская адміністрацыя.

Дык само жыхарства Берасьцейшчыны ды Піншчыны выказала масава й ясна сваё нацыянальнае самапачуцьцё яшчэ доўга перад тым, як Масква правяла там мяжу між БССР і УССР, і неабаснаваная таму трывога сп. Чапленкі, што па беларускім боку гэтае мяжы людзям дзеецца нейкая „крыўда", што ‚супроць волі" там „робяць іх Беларусамі".

Калі-ж аўтар, як на „довад" украінскасьці Піншчыны, паважна паклікаецца на факт паходжаньня стуль аднаго адзінага ўкраінскага паэты (хоць і ён, на вялікі жаль, колькі гадоў таму памёр), дык на гэта можна адказаць, што на кажнага ўкраінскага паэту, што паходзіў або паходзіць зь Піншчыны ці й усяго Палесься, якога сп. Чапленку ўдасца знайсьці, можна падаць ня менш дзесяцёх паэтаў і пісьменьнікаў беларускіх тамашняга паходжаньня.

Што да Літоўскага Статуту, дык паводля сп. Чапленкі „так пісаць пра ўрадавую мову Вялікага Княства Літоўскага, як напісалі згаданыя ўкраінскія газэты, што гэта, быццам, мова ўкраінская, ня можна, але ня можна яе называць і толькі беларускай". Ён прыймае за слушнае становішча тых аўтараў, што ўважаюць яе за мову „беларуска-ўкраінскую". паколькі яна ўжывалася тады на землях і Беларусі, і Ўкраіны. Аснова гэтае мовы была, быццам, царкоўнаславянская, а дзеля царкоўнаславянскага й правапісу, у ёй ня былі адбітыя й гэткія фанэтычныя асаблівасьці, як беларускае аканьне-яканьне, ці ўкраінскае іканьне.

Літоўскі Статут ува ўсіх трох сваіх рэдакцыях складаўся ў сталіцы Вялікага Княства, у Вільні, ці бо палітычна-культурным асяродку далёкім ад украінскіх этнічна земляў і нейкіх паважнейшых іхных уплываў. Быў ён пісаны мовай, якая ад колькіх ужо стагодзьдзяў разьвівалася пад беспасярэднім уплывам гутаркавае мовы беларускай этнічна тэрыторыі, прасторы, што станавіла нацыянальна-культурнае ядро ўсяго Вялікага Княства. Мова-ж канцылярыі вялікага князя, „гаспадара" дзяржавы, мова ўрадавая, хоць і зараджалася спачатку на базе кніжнае мовы царкоўнаславянскае, ды гаварыць пра „царкоўнаславянскую" яе аснову ў стагодзьдзі XVI-м, стагодзьдзі статутаў, як гэта робе сп. Чапленка, няма ніякіх падставаў, бо ня шмат царкоўнаславяншчыны тады ў ёй ужо засталося.

Калі-б, для прыкладу, запытацца ў сп. Чапленкі, што й колькі царкоўнаславянскага ў ведамым артыкуле Літоўскага Статуту „А пісар земскі . . .", увесь тэкст якога ён прыводзіць, дык сп. Чапленка напэўна будзе ў клопаце паказаць, дзе тут ня тое каб „аснова", але якія-небудзь царкоўнаславянскія элемэнты наагул. За колькі стагодзьдзяў свайго разьвіцьця мова вялікакняскае канцылярыі гэтак „настоялася" ў навакольным моры мовы беларускай, пераняла ў фанэтыцы, марфалёгіі, лексыцы, сынтаксе гэтулькі беларускага, што пра яе „царкоўнаславянскасьць" сяньня паважна не гавора ніхто з тых моваведаў, што глыбей яе вывучалі.

Праўду кажа сп. Чапленка, што ў мове статутаў не адбітае ні беларускае аканьне-яканьне, ні ўкраінскае іканьне. Ды важна адначасна ўсьведамляць, што прычыны іхнае там адсутнасьці дыямэтральна супрацьлежныя. Іканьня ў мове Літоўскага Статуту няма й не магло быць, бо ні ў Вільні, ні на вялізных прасторах навакольных беларускіх земляў, ніхто ніколі ня ікаў. Ня „ікалі" ні Леў Сапега, ні Аўстахі Валовіч, ні іншыя рэдактары статутаў. Дзеля гэтага яно й не магло трапіць у мову статутаў.

Затое добра ведама — на гэта маем тысячы довадаў — што Беларусы й Вільні, і Віленшчыны, і далейшых ад іх земляў, акалі тады, як акаюць і сяньня. Калі-ж гэтае аканьне ў Статуце не перададзенае, дык толькі дзеля традыцыйных, што разьвіваліся з царкоўнаславяншчыны, правапісных нормаў канцылярыйнае мовы Вялікага Княства. Само неперааданьне дзеля гэтых правапісных нормаў аканьня ня значыць, што яго тады ў гэтай мове й ня было, як з факту неперадаваньня аканьня правапісам расейскім зусім не вынікае, што ня мае свайго аканьня сучасная літаратурная мова расейская.

Дык у мове канцылярыі Вялікага Княства, у мове статутаў, знайшоў свой адбітак гістарычны факт, што этнічнай, моўнай ды культурнай базай Вялікага Княства быў народ беларускі. У часе-ж укладу найбольш дасканалае трэйцяе рэдакцыі Статуту 1588 г. ніякіх украінскіх земляў у межах Вялікага Княства ўжо наагул ня было. Тыя-ж этнічна ўкраінскія прасторы, што ўваходзілі ў ягоны склад перад гэтым, былі ў ім далёкімі „акраіннымі" правінцыямі, што ў жыцьці дзяржавы ня мелі ніколі таго палітычнага й культурнага значаньня, як цэнтральныя землі беларускія.

Называць-жа ўрадавую мову Вялікага Княства „беларуска-ўкраінскай" на тэй падставе, што яна адміністрацыйна забавязвала й на прасторах этнічна ўкраінскіх правінцыяў дзяржавы, ёсьць столькі-ж асноваў, як называць яе „беларуска-жамойцкай", бо й на тэрыторыі Жамойці яна скрозь тады ўжывалася, аб чым сьветчаць тысячы пісаных там гэтай мовай актаў ды дакумэнтаў .

Вось дзеля ўсяго гэтага няма-ніякіх аб'ектыўных падставаў для азначаньня беларускай канцылярыйнай мовы Вялікага Княства, якой напісаны Літоўскі Статут, як мовы „беларуска-ўкраінскай", як гэта ласкава суліць сп. Чапленка. Ды й прапанова гэтая ніякая не навіна. Гэта — старая ды даўно ведамая галіцыйская „традыцыя". Яшчэ ў мінулым стагодзьдзі заўважыў яе выдатны расейскі гісторык літаратуры й этнограф А. Пыпін, які пісаў: „Галіцкія гісторыкі ўважаюць Літоўскі Статут, дзейнасьць Скарыны, ды іншае, за спадчыну свае літаратуры". Тады-ж ён яе й адкінуў пастулятам самое лёгікі, што „Факты, якія адбываліся ў Вільні, ня можна прыпісваць Львову". Паколькі гэтую старую галіцкую канцэпцыю сп. Чапленка суліць цяпер Беларусам, цікава прыгледзецца на прыкладах, як у ўкраінскай практыцы выглядае гэты, запрапанаваны сп. Чапленкам, „кампраміс".

І. Огіенка ў сваёй „Гісторыі ўкраінскага друкарства", што была выдадзеная ў 1925 г. у Львове Навуковым Таварыствам Шэўчэнкі, у разьдзеле „Беларуска-ўкраінскія друкарні", разглядае ўсе беларускія друкарні як складовую частку гісторыі ўкраінскага друку. Гэтым разьдзелам ахопленыя Скарынава ды ўсе іншыя друкарні віленскія, друкарня нясьвіская, заблудаўская, цяпінская, магілеўская, супрасьльская, друкарня ў Еўі пад Вільняй, ды ўсе іншыя, якія толькі аўтару на землях Беларусі былі ведамыя.

А што гэткае трактаваньне беларускага культурнага мінулага ня нейкі прыпадак ці вынятак, відаць з таго, што паўтараецца тое самае й у іншых украінскіх публікацыях, для прыкладу, у выдадзенай колькі гадоў таму ў ЗША паўкраінску ды паангельску кніжцы Л. Вынара „Гісторыя раньняга ўкраінскага друку". Там, у разьдзеле друкарняў „украінска-беларускіх" ахопленыя ўсе друкарні віленскія, друкарня заблудаўская, нясьвіская, цяпінская.

Кур'ёзна пры гэтым тое, што калі ўсе друкарні Беларусі, як і ўсе надрукаваныя ў іх кнігі, вышэй згаданыя аўтары азначаюць як „беларуска-ўкраінскія", і на гэтай падставе забіраюць іх гуртам у гісторыю ўкраінскае культуры, пра друкарні на землях Украіны, львоўскія, кіеўскія, ці іншыя, ні Огіенка, ні Вынар ня пішуць, што яны — „супольная" зь Беларусамі спадчына ды „ўкраінска-беларускімі" іх не называюць! З гэтага ясная й ўся дасужная лёгіка таго „гістарыяграфічнага прынцыпу", які ўжыты пры трактаваньні памятак беларускае пісьменнасьці й культуры: што ваша, то й наша, але што наша, то ня ваша.

Ці гэтага дакладна прынцыпу трымаецца й сп. Чапленка, зь ягонага артыкулу ня зусім ясна. Магчыма, пасьля свае прапановы ўважаць памяткі старое беларускае пісьменнасьці за супольныя „беларуска-ўкраінскія", ён, каб быць пасьлядоўным, і ўсе памяткі тае пары, што паўсталі ў Львове ці Кіеве, стане цяпер называць не памяткамі ўкраінскімі, а „ўкраінска-беларускімі". Было-б цікава пачуць становішча сп. Чапленкі ў гэтым пытаньні ад яго самога.

Дый арыгінальны, што й казаць, „прынцып", каб дзяліцца гісторыяй і культурнымі здабыткамі народу беларускага, але не ўкраінскага, некаторыя ўкраінскія аўтары на свой спосаб „спрашчаюць". Вось колькі прыкладаў, і ня зь нейкіх там ананімных газэтных зацемак, а з публікацыяў украінскіх навукоўцаў:

Ол. Ярэмчэнка, Львоў, 1923 г.: „Скарына ці раз зазначае, што ён „руський", значыцца Ўкраінец. . . ."

І. Мірчук, у 1937 г.: „Скарына . . . нарадзіўся ў Полацку. Перакладаў Біблію на стараўкраінскую мову . . . разьвіў жывую выдавецкую дзейнасьць таксама й на Ўкраіне. А. Сокальшын у 1959 г. у Нью-Ёрку: „Скарына... адзін з трох карыфэяў пачаткаў украінскага друку й украінскае культуры наагул".

Гэткія й падобныя прыклады прыводзіць можна без канца. Да іх належаць і тыя зацемкі ўкраінскіх часапісаў, на якія была рэакцыя ў „Беларусе". Дык ланцуг „лёгікі" старое галіцкае канцэпцыі просты: называньне мовы старое беларускае пісьменнасьці „супольнаю" дае прэтэкт да загортваньня да гісторыі Украіны, як „украінскіх", і ўсяго старога беларускага пісьменства, усіх твораў, кнігаў, ды іх аўтараў. Паколькі-ж кнігі пачалі з часам друкаваць, дык трэба забраць, як „украінскія", і ўсіх друкароў, выдаўцоў ды ўсе друкарні Беларусі. Ад гэтага-ж ужо адно крок, каб забыцца пра ўстаноўленую самымі-ж тэзу аб „супольнасьці", ды называць усё коратка й проста „ўкраінскім".

Лёгка зацеміць, што пры захопе, як „украінскага", усяе паголоўна культурнае мінуўшчыны Беларусі, ад Заблудава ды Супрасьля на захадзе, Вільні ды Полацка на поўначы й Магілева ды Смаленска на ўсходзе, Беларусам не пакідаецца ўжо ня толькі ніякіх памятак свае культуры, ні пісьменьнікаў, ні дзеячоў, ні гісторыі, але ніякое й свае тэрыторыі. Застаецца адна „вялікая Ўкраіна". Ня дзіва, калі чытаючы творы падобнае „імпэрыяльнага" размаху фантазіі, у Беларусоў і паўстае ўражаньне, што „брат" з паўдня, як і той другі з усходу, калі ход пра беларускую гісторыю й тэрыторыю, менш як усім не здаволіцца.

Калі сп. Чапленка, які сябе называе шчырым прыяцелем Беларусаў, гэта ўсё знае й бачыць, хай-бы ён найперш і зьвярнуўся з артыкуламі да сваіх суродзічаў з выясьненьнем усяе неадпаведнасьці падобнага „суседзкага" паступаньня ды з заклікам да ацьверезеньня й утаймаваньня апэтытаў, заміж пісаць даўгія павучальна-паясьняльныя звароты да Беларусаў з тае толькі прычыны, што нехта зь іх голасна ў друку пра гэта згадаў.

Лёгка заўважыць, што мэтады ды мэты „навуковае" й ненавуковае дзейнасьці некаторых нашых суседзяў з паўдня нагадваюць дакладна тых аўтараў расейскіх, што ўсе памяткі й усю гісторыю й беларускага, і ўкраінскага народаў на правох „супольнасьці" заграбаюць для Расеі й народу расейскага. Бяручы на ўвагу вышэй прыведзеныя факты, хіба сп. Чапленка згодзіцца, што Беларусы маюць дастаткова падставаў і прычынаў, каб адчуваць наяўнасьць і „другога" старэйшага брата. А падабенства іхнае ўразьлівае. Не зважаючы на ўсе запярэчаньні гэтага з боку ўкраінскага, выглядае, што браты запраўды „родныя".

А. Будзіч

МЭДАЛЬ НА 10-ЫЯ УГОДКІ ПАНЯВОЛЕНЫХ НАРОДАЎ

Камітэт Прыяцеляў Паняволеных Народаў выдаў юбілейны мэдаль з нагоды 10-х угодкаў абвешчаньня Прэзыдэнтам Айзэнгаўэрам Тыдня Паняволеных Народаў.

Дасканальна выкананы мэдаль — работы скульптара Трыгвы А. Ровэльстада — мае з аднаго боку бюст Прэзыдэнта Айзэнгаўэра, акружаны 28 зоркамі, што сымбалізуюць паняволеныя народы. З другога боку мэдаля — сьветач Статуі Свабоды, як знак свабоды для народаў па цэлым сьвеце, з напісам, узятым з Закону 86-90, што ўпаўнаважвае Прэзыдэнта: „Прэзыдэнт . . . абвяшчае... праклямацыю кажнага году аж пакуль . . . свабода й незалежнасьць ня будуць здабытыя для ўсіх Паняволеных Народаў сьвету".

Мэдаль, дыямэтрам паўтары цалі (інчы), выбіты ў серабры й бронзе. Цана сярэбранага — 10 даляраў, бронзавага — 2,50 д. Сярэбраныя мэдалі выдадзеныя ў ліку 10 тыс. і ўсе нумараваныя. Лік бронзавых не абмежаны. Дзьве тысячы нумараваных камплектаў мэдаля, што складаяцца з аднаго сярэбранага й аднаго бронзавага, могуць быць набытыя цяпер ужо па зьніжанай цане. Рэшта-ж пойдзе ў продаж у пачатках ліпеня сёлета.

Ува ўсіх справах, зьвязаных з набыцьцём юбілейнага мэдаля Паняволеных Народаў трэба зварачацца на наступны адрыс:

Captive Nations Friends Committee,
4146 N. Elston Ave.,
Chicago, Illinois 60618

АГУЛНЫ ГАДАВЫ СХОД БАЗА Ў НЬЮ ЁРКУ

У нядзелю 18 траўня ў залі Беларуска Грамадзкага Цэнтру ў Брукліне адбыўся Агульны Гадавы Сход Акруговага Аддзелу БАЗА ў Нью Ёрку. Старшынём Сходу быў выбраны д-р Ул. Набагез, сакратарамі сп-ня В. Запруднік і М. Кунцэвіч.

У справаздачы, зробленай старшынём уступаючай Управы М. Тулейкам, заслугоўвала на асаблівую ўвагу дзейнасьць Беларускае Нядзельнае Школы пад кіраўніцтвам сп. А. Шукелайця ды некаторыя культурныя й нацыянальна-грамадзкія імпрэзы, як удзел у леташнім Тыдні Паняволеных Народаў, леташнія ўгодкі Слуцкага Паўстаньня, сёлетнія ўгодкі Акту 25 Сакавіка, сёлетні Дзень Маці й інш. Бяручы ўсё гэта на ўвагу, Сход на прапанову Рэвізійнае Камісіі прызнаў уступаючай Управе абсалюторыюм з падзякаю.

У новую Ўправу Аддзелу БАЗА былі выбраныя: сп. сп. М. Тулейка — за старшыню, за сябраў Управы — В. Станкевіч, А. Шукелайць, М. Міцкевіч і В. Міцкевіч, канкрэтныя функцыі між якімі будуць падзеленыя на першым паседжаньні Управы. У Рэвізійную Камісію выбраныя: сп. сп. П. Міраловіч, Я. Груцько й П. Манькоўскі. Тады былі выбраныя дэлегаты на 13-ты Кангрэс БАЗА.

У вабмяркоўваньні пляну дзейнасьці на будучыню прысутныя сьцьвердзілі поўны заняпад арганізацыі беларускае моладзі ў Нью Ёрку й адсутнасьць усякае нацыянальнае дзейнасьці сярод яе. Выказваліся пажаданьні, каб арганізаваная дзейнасьць моладзі й з моладзяй была ўсё-ж наладжаная.

ДЗЕНЬ МАЦІ Ў БЕЛАРУСКАЙ ШКОЛЕ У НЬЮ ЁРКУ

У Беларускай нядзельнай школе ў Нью-Ёрку ў нядзелю 11-га траўня сёлета было ўшанаванае найпрыгажэйшае гадавое сьвецкае сьвята — Дзень Маці. Каля 80 асобаў — старэйшых і малодшых — зыйшлося ў Беларускім Грамадзкім Цэнтры ў Брукліне, каб паслухаць ды паглядзець, якімі прыгожымі й цёплымі словамі — сваймі собскімі, а таксама словамі былых і сучасных паэтаў Беларусі — наймалодшае пакаленьне выказвае сваю любасьць да тае, хто корміць і поіць, і даглядае, і настаўляе, хто дае веду й фармуе характар — Маці.

Праграму, зрыхтаваную пад кіраўніцтвам настаўніцы сп-ні Н. Орсы, вялі самі вучні, зьмяняючы адзін аднаго, падаючы адзін пра другога кароткія ўступныя словы. Шмат хто з гледачоў на залі быў зьдзіўлены багацьцем і прыгожосьцяй вершаў у беларускай паэзіі, напісаных пра маці й для маці.

З дэклямацыямі, а таксама сваймі ўкладаньнямі-зваротамі да маці, у праграме сьвяткаваньня выступілі: Ніна Запруднік. Юрка Драздоўскі, Алеся Кіпель, Ніна Норык, (яна-ж грацыёзна выканала танец „Вясна").

Своеасаблівым удзелам у сьвяткаваньні адзначыўся Юрка Драздоўскі, які, падрыхтаваны настаўнікам сп. Б. Данілюком, вельмі прыгожа прачытаў Апостола ў часе багаслужбы.

Смачны пачастунак за супольнымі сталамі прыемна суправаджаў сьвяткаваньне Дня Маці — сьвяткаваньне, што дало нагоду выказаць свае пачуцьці, а старэйшым — маральнае задаваленьне й адчуваньне цягласьці пакаленьняў, у якой Маці — галоўнае лучво.

Я. З.

АПОШНЯЕ РАЗЬВІТАНЬНЕ ЗЬ МІКОЛАМ КУЛІКОВІЧАМ

Пасьля кароткай, але цяжкай хваробы адыйшоў з гэтага сьвету 31 сакавіка сёлета заслужаны дзеяч у галіне беларускае музыкі кампазытар Мікола Куліковіч. Ягоная перадчасная сьмерць выклікала глыбокае прыгнечаньне ў беларускай калёніі ў Чыкага ды шчырыя спачуваньні пакінутай ім жонцы Надзеі.

Не зважаючы на свае 75 год і азнакі небясьпечнай хваробы, прафэсар Куліковіч быў фізычным волатам. Да апошніх дзён, пакуль хвароба не зламала яго зусім, ён рэгулярна даваў лекцыі музыкі сваім вучням ды падрыхтоўваў іх да мастацкага выступленьня, што мелася адбыцца 9 сакавіка. Нажаль, ужо 5 сакавіка ён быў змушаны пайсьці ў шпіталь.

Будучы ў шпіталі, ён жыва цікавіўся праграмай падрыхтоўванага сьвяткаваньня ўгодкаў 25 Сакавіка, у часе якога меўся ён весьці вакальна-музычную частку. Хвароба аднак разьвівалася із зьнішчальнай сілай.

Прыняўшы апошнія рэлігійныя паслугі, праф. Куліковіч спакойна закончыў жыцьцёвы шлях. Цела нябожчыка было перавезенае із шпіталю ў пахавальны дом Музыка й Сын. Адначасна ўсе беларускія асяродзьдзі ў ЗША й Канадзе, а таксама і ў Эўропе былі паведамленыя пра сьмерць кампазытара. Ягонае цела было выстаўленае на працягу двух дзён. Шматлікія вянкі й кветкі ад розных беларускіх арганізацыяў і прыватных асобаў упрыгожвалі ягоную дамавіну. У сераду 2 красавіка а 8-ай гадз. вечарам пры вялікай прысутнасьці беларускай калёніі, ягоных вучняў і знаёмых была адпяяная жалобная служба Айцамі Янкам і Уладзімерам Тарасэвічамі, пасьля якой сп. Вацлаў Пануцэвіч сказаў пасьмертную прамову, тэкст якое зьмяшчаецца тут-жа на іншым месцы.

У чацьвер 3-га красавіка цела нябожчыка было перавезенае ў Беларускую Царкву Хрыста Збаўцы ў Чыкага, дзе была адпраўленая жалобная літургія, у часе якой пяяў хор пад кіраўніцтвам сп. К. Кіслага з Кліўленду. Жалобную казань сказаў а. Янка Тарасэвіч. Ён падчыркнуў выдатны талент у мастацтве памерлага, як Божы дар, які ён выкарыстоўваў для беларускае культуры й на славу беларускага народу.

Пасьля жалобнай Багаслужбы цела нябожчыка было перавезенае на магільнік сьв. Адальбэрта ў Чыкага. Усёй жалобнай грамадой была прапяяная песьня „Сьпі пад курганам гэрояў".

Пасьля заканчэньня жалобнай урачыстасьці на могільніку, усе прысутныя зыйшліся на традыцыйны памінальны пачастунак у залі Беларускага Культурнага Цэнтру. Сярод прысутных былі прадстаўнікі з Дэтройту, Кліўленду, Рачэстару, штат Нью Ёрк, і з Канады. З пахаероннымі прамовамі выступалі д-р Язэп Сажыч ад Галоўнай Управы БАЗА, сп. Юрка Мазура ад Аддзелу БАЗА ў Дэтройце, ад Беларускай Моладзі ў Амэрыцы выступаў сп. К. Кіслы, які падчыркнуў асабліва сардэчнае супрацоўніцтва праф. Куліковіча з моладзяй у Кліўленьдзе ў часе ягонае там бытнасьці, а пазьней выдаючы ў Кліўленьдзе пры дапамозе беларускае маладзёжнае арганізацыі свае творы. Далей прамаўлялі сп. Барыс Кірка з Таронта, як прадстаўнік Галоўнай Управы Згуртаваньня Беларусаў Канады і Парахвіяльнай Рады сьв. Кірылы Тураўскага ў Таронта.

Паэтка Натальля Арсеньнева, блізкая супрацоўніца праф. Куліковіча заміж прамовы, сказала свой собскі верш, прысьвечаны памяці памерлага. Былая вучаніца праф. Куліковіча Вера Рамук падчыркнула, што кампазытар быў заўсёды зацікаўлены ў падрыхтоўцы кадраў для беларускай эстрады й часта жаліўся, што няма кандыдатаў заняць у беларускай музыцы месца тых, што будуць змушаныя адыйсьці з гэтага сьвету. Айцы Янка й Уладзімер Тарасэвічы ў сваіх прамовах зьвярнулі ўвагу на тое, што дзейнасьць праф. Куліковіча павінна быць прадоўжаная жывымі. Далей прамаўлялі сп. Янка Чарнэцкі й сп-ня Багдан. Кіраўнік Беларускіх Радыяперадачаў „Нёман" і старшыня Арганізацыі Беларуска - Амэрыканскае Моладзі Мікода Жызьнеўскі заклікаў ушанаваць памяць памерлага шляхам распаўсюджваньня кружэлак зь ягонымі песьнямі.

Наапошку д-р Вітаўт Рамук зьвярнуўся із заклікам, што найлепшым памятнікам для памерлага было-б выданьне неапублікаваных ягоных музычных твораў.

У часе паховінаў было пастаноўлена ў памяць праф. Куліковіча зладзіць канцэрт сёлетняй восеняй з удзелам ягоных вучняў і сьпевакоў, як Віцік, Паўлюкоўскі й іншыя, да выступленьня якіх часта акампаніяваў праф. Куліковіч.

Хаця праф. Куліковіч лятуцеў дачакацца вольнасьці сваёй роднай беларускай зямлі й знайсьці вечны супачынак у ёй, аднак доля хацела інакш. Дык няхай будзе яму лёгкай прытульная амэрыканская зямля!

Д-р В. Р.

СЛАВА ЯГОНАЙ ПАМЯЦІ

(СЛОВА ВАЦЛАВА ПАНУЦЭВІЧА НАД ДАМАВІНАЙ М. КУЛІКОВІЧА)

Зышліся мы тут на апошняе разьвітаньне зь нябожчыкам Міколам Куліковічам, выдатным кампазытарам, стойкім змагаром за свабоду нашага беларускага народу. Зьнямoжаны немачай, падаўся ён у іншы сьвет, дзе вечны супакой, а мы тут коратка падсумуем ягоны пройдзены шлях і ягоныя заслугі для свайго народу, просячы Бога, каб із сваёй ласкі памянуў яго ў валадарстве нябесным.

Натура абдарыла нябожчыка высокімі здольнасьцямі, працавітасьцяй, вытрываласьцяй, любасьцяй да свайго паняволенага народу. Яму гэта цалком і аддаў ён усё, што меў: і талент, і здольнасьці, і навуку, і працу, нічога для сябе ня вымагаючы.

Служыў свайму народу, як праўдзівы жаўнер, і ў змаганьні, і ў цяжкай працы адбудовы з руінаў і папялішчаў. Ягонай зброяй было МАСТАЦТВА ў шмат якіх відах: ён быў музыкам, кампазытарам, прафэсарам, дырыгентам хораў, аркестраў, рэжысэрам і пастаноўшчыкам опэры й балету, тэатральных пастановак, эстрадных выступленьняў. Ён народным песьням і мэлёдыям надаваў нацыянальнае гучэньне, стройнасьць музычнай культуры. Пісаў вялікія нацыянальныя беларускія опэры, музычныя драмы й патрыятычныя песьні на словы нашых паэтаў. Распрацоўваў гісторыю беларускага музычнага мастацтва, так сьвецкага, як і царкоўнага. Бараніў самастойнасьці й арыгінальнасьці беларускага мастацтва словам і пяром, публікуючы артыкулы ў газэтах і часапісах, у асобных кніжках.

Спадчына ягоная вялікая, і ёй ганарыцца беларускі народ: тамы беларускіх народных і патрыятычных песьняў, мэлёдыяў, танцаў і драматызаваных твораў, арыгінальныя, поўныя мастацкай і нацыянальнай глыбіні опэры: „Лясное возера", „Усяслаў Чарадзей", „У вырай". Частка ягонай спадчыны яшчэ пры жыцьці ягоным, бязь ніякай матарыяльнай рэкампэнсаты, была апублікаваная, бальшыня — чакае на свайго выдаўца.

Ня ўсе бачылі ягоныя цудоўныя пастаноўкі беларускіх опэраў у Менску ў часе апошняе вайны, ня ўсе пабывалі на праграмах ягонай эстраднай трупы ў Нямеччыне, перад капітуляцыяй і пасьля сканчэньня вайны ў лягерах ДП, дзе нябожчык сам із сваёй мастацкай групай тысячы гледачоў уводзіў у вышэйшы стан нацыянальнага пачуцьця, гордасьці за беларускае мастацтва, роздуму пра неабходнасьць далейшага змаганьня за вызваленьне паняволенага народу. У чужынцаў выклікаў прызнаньне, чуласьць да беларускага народу, да ягонай культуры.

Але хіба кажны з вас чуў і сам сьпявае рад патрыятычных песьняў, мэлёдыі да якіх стварыў нябожчык. У „Пагоні" вы адчуваеце магутнасьць нашай мінулай літоўскай дзяржавы — Вялікага Княства Літоўскага, дзе чуецца, як бура з маланкамі й громам, стогн зямлі пад конскімі капытамі, грымот мячоў па панцырах і шаломах, енк падаючых і трыумф перамогі. А ў песьні „О Беларусь, мая шыпшына" вы адчуваеце глыбіню лірычнай душы беларускай, любоў і веру, што Беларусь ня быліна, але як палявая шыпшына з калючкамі, вытрывалая, выносьлівая, непакорная. З мэлёдыямі нябожчыка цьвёрда крочыў з нацыянальным энтузіязмам беларускі жаўнер, юнак і юначка супраць усякіх варожых сілаў: „У гушчарах затканых імглою", „Ідуць жаўнеры Беларусы" — гэта толькі дзеля прыкладу. На песьню „Беларусь, наша Маці-Краіна" маліліся нашыя жаўнеры, юнакі, скаўты.

А калі бальшавіцкая навала ўзноў стратавала наш народ, нябожчык не пайшоў сьлядамі малых духам, што ламаліся, падалі ніцма перад ворагам. Ён узяў торбу пілігрыма за плечы, а сваю родную музу за пазуху ды пайшоў з многімі іншымі на Захад, каб музай, мастацтвам, словам і пяром шырыць праўду пра няволю народу, каб беларускае імя сталася ведамае ўсюды, каб вольныя народы дапамаглі вызваліцца беларускаму народу. Цяжкі гэты шлях бяз славы, без матарыяльных карысьцяў, у стоме, у немачы. Але нябожчык зь яго ня зыходзіў да апошняй хвіліны свайго жыцьця. У гэтым ягонае гэройства.

І ня толькі сваёй музай ён служыў роднаму народу. Ён сачыў пільна за падзеямі на бацькаўшчыне, атакаваў у публікацыях сваіх бальшавіцкі наступ на беларускае мастацтва, на беларускую духовую культуру, выкрываў і асуджаў шалёную русыфікацыю. Бальшавіцкія стаўленікі й панявольнікі беларускага народу бачылі ў ім вялікага абаронцу Беларусі ды таленавітага прадстаўніка на эміграцыі. Таму й атакавалі яго ў сваіх няпрыстойных публікацыях, імкнуліся яго панізіць, зганьбіць. Але праўдзівага змагара не магла зламаць мана, ашуканства, лаянка.

І ўрэшце яшчэ аб адным. Нябожчык быў чалавекам глыбока рэлігійным, не зважаючы на доўгае прабываньне й працу пад бязбожным камунізмам. Пачынаючы ад Другой сусьветнай вайны, ён цесна працаваў зь Беларускай Аўтакефальнай Праваслаўнай Царквой, быў некаторы час рэгентам царкоўнага хору ў Кліўленьдзе, а апошнімі гадамі супрацоўнічаў з экумэнічным беларускім царкоўным рухам. Апрацаваў таксама ЛІТУРГІЮ ў духу беларускіх матываў.

Хай сьніцца яму Беларусь, а ягоная вялікая творчая СПАДЧЫНА хай будзе настольнай кнігай для ўсіх нашых суродзічаў.

Слава Ягонай Памяці!

Вацлаў Пануцэвіч

ПАМЯЦІ ЛІДЗІІ НЯДЗЬВІГІ

Беларускае эміграцыйнае грамадзтва пацярпела надоячы цяжкую страту — 1-га красавіка ў Кліфтоне раптоўна памерла ведамая ў беларускіх колах артыстка Менскага Першага Беларускага Тэатру і сьпявачка, выканальніца народных песьняў — Лідзія Нядзьвіга.

Яшчэ а 1-ай гадзіне ў гэны дзень яна мела праз тэлефон гутарку з аўтарам гэтых радкоў, нічым ня выдаючы сябе хворай, а а 7-ай гадзіне вечарам праз тэлефон падаў страшную вестку д-р Вітаўт Кіпель, што Лідзія Нядзьвіга памерла.

Адыйшла ў вечнасьць добрая душа, сардэчная, чулая заўсёды сяброўка. Яна была шчырай дачкой беларускага народу й заўсёды сумавала па бацькаўшчыне.

Мне давялося пазнаёміцца зь Лідзіяй Нядзьвігай яшчэ ў 1927 годзе, калі быў прызначаны наркомам асьветы Баліцкім на пасаду дырэктара Першага Беларускага Драматычнага Тэатру. У гэным часе нябожчыца мела прозьвішча па першым мужу — Янушевіч.

Яна ўвайшла ў склад тэатру ў часе ягонае арганізацыі ў 1920 годзе, будучы ў хоры ведамага беларускага кампазытара Тэраўскага. Хор гэны стаўся асноўным ядром тэатру, з асяродзьдзя якога выйшла нямала здольных актораў і сьпевакоў, у тым ліку й Лідзія Янушкевіч. Артыстка мела добры голас-альт і выступала, як сьпявачка, адначасна выконвала ролі ў спэктаклях. Пераважна выконвала яна характэрныя ролі сярдзітых і камічных сялянскіх жанчынаў.

У 1933 годзе, калі праводзіліся ў Менску й па ўсёй Беларусі арышты беларускае інтэлігенцыі, гэтак званых „нацдэмаў", я, сваячасова папярэджаны адным добрым чалавекам партыйцам, выехаў зь Менску ў Ленінград, дзе на працягу амаль 10 год займаў некалькі пасадаў у галіне тэатральнага мастацтва.

У Другую сусьветную вайну я знаходзіўся ў горадзе Луга ў якасьці заступніка дырэктара па мастацкай часьці Дому культуры, адкуль у 1943 г. быў запрошаны д-рам Ермачэнкам у Менск на становішча загадчыка Беларускай Самапомачы.

Перабраўшыся ў Менск, я ўзноў спаткаў у тэатры Лідзію Янушкевіч. Разам з маёй сям'ёй яна вандравала ў часе эвакуацыі на Захад. Калі прыбылі ў Бэрлін, я ў 1944 г. зарганізаваў пры тэатральным бюры „Вінэта" Беларускую канцэртна-эстрадную групу, ведамую пад назовам „Жыве Беларусь". У гэты ансамбль увайшла й нябожчыца, як салістка. З канцом вайны мы ўзноў разлучыліся на 2-3 гады, і толькі ў 1947 г. спаткаліся ў ДП-лягеры ў Міхэльсдорфе. Адтуль мы разам эміґравалі ў Амэрыку.

Тут Лідзія Нядзьвіга выступала кажнага лета ў канцэртах у Беларускім Цэнтры адпачынку „Бэлейр-Менск". У 1957 годзе яна насьпявала колькі лепшых песьняў свайго рэпэртуару на грамафонныя кружэлкі: „Ох-ці мне ох", „Сватох", „Хлопец пашаньку пахае" й інш.

Апошнія дзесяць год яна працавала як памочніца й заступніца рэгента ў праваслаўнай царкве ў Кліфтоне. Тут яе й спаткала сьмерць. У часе адпяваньня настаяцель мясцовай царквы а. Сьцяпан Качур сказаў вельмі прыгожую прамову, у якой ахарактарызаваў яе, як добрую й сумленную хрысьціянку.

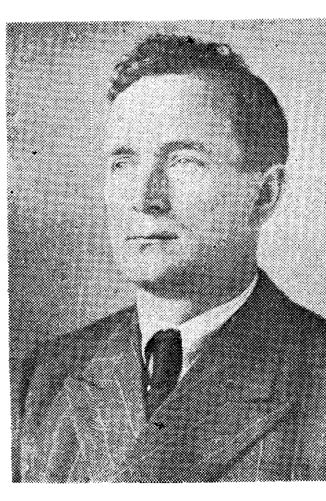
Калі на могілках труна была ўжо апушчаная ў магілку і а. Сьцяпан пасыпаў яе зямлёй, падыйшоў супрацоўнік і прыяцель мужа памерлай з торбачкай, у якой было колькі прыгоршчаў зямлі, прывезенай з бацькаўшчыны, і пасыпаў ёю труну нябожчыцы.

Хай-жа будзе Табе, дарагая Лідзія, пухам зямелька на чужыне, пасыпаная зямелькай роднай! Мы! Твае сябры, захаваем у сваіх сэрцах самыя сьветлыя ўспаміны аб Табе.

Былы Дырэктар 1-га
Беларускага Тэатру
Вячаслаў Селех-Качанскі
15 красавіка 1969.

Ад Рэдакцыі: У дапаўненьне да вышэй зьмешчанага нэкралёгу, ня лішнім будзе адзначыць, што сьв. пам. Лідзія Нядзьвіга, будучы ў Нямеччыне, актыўна працавала ў якасьці салісткі ў створаным у 1947 г. і кіраваным праф. Міколам Куліковічам Беларускім Тэатры Эстрады.

СЬВЯТОЙ ПАМЯЦІ ЯЗЭП КАНАНОВІЧ

Сьв. пам. Язэп Кананович нарадзіўся ў Наваградку 10 ліпеня 1908 году. Скончыў тры клясы гімназіі ў Наваградку ў 1919-22 гг., пазьней паглыбляў сваю навуку на завочных курсах „ІМКА" палітэхнічнай школы ў Парыжы ў 1928 г. і ўжо па вайне — у Кліўленьдзе на электранічным інстытуце.

Прыехаў ён із сям'ёю ў Нямеччыну ў 1944 г. Ад 1946 да 1949 году прабываў у беларускім ДП лягеры ў Ватэнштэце. У 1949 г. выэміграваў у ЗША й пасяліўся разам із сям'ёю ў Гранд Рэпідс у штаце Мічыган, дзе працаваў як электрык пры цяжкіх машынах. Падупаўшы на здароўі, пераехаў у 1968 г. да свайго сына ў Лёс Анджэлес.

Ягоная хвароба не дала яму магчымасьці пазнаёміцца зь Беларусамі ў Лёс Анджэлес. 5-га красавіка сёлета ён памёр, пакідаючы сына Мячаслава з жонкаю Сьвятлянай і ўнучкамі Нінай, дачок Ірэну й Сабіну ды сястру Алену Норык.

Сям'я нябожчыка й Беларусы Лёс Анджэлес 8 красавіка правялі яго на магільнік Сьвятога Крыжа ў Лёс Анджэлес. Вельмі шкада было расставацца з адным зь Беларусаў, што, будучы йшчэ ў маладым веку, адыйшоў ад нас назаўсёды. Язэп Кананович любіў жыцьцё й музыку. У вольным часе рабіў скрыпкі, а ў Нямеччыне радыяапараты. Быў добрым бацькам, хоць ня меў уплыву на сваю сям'ю ў вапошніх гадох.

Сям'я Канановічаў дзякуе ўсім Беларусам у Лёс Анджэлес за іхнае шчырае спачуваньне ў ейным сямейным горы.

Янка Бруцкі

ЗА ПЯЦЬДЗЕСЯТ ГОД

На 50-ыя ўгодкі БССР і пад сотыя ўгодкі ад нараджэньня Леніна бальшавіцкая прапаганда разрываецца ад натугі паказаць свае „дасягненьні". Дэклямуючы аб гэтых „дасягненьнях", бальшавікі любяць раўнавацца на 1913 год. Асабліва ў прамысловасьці ім гэта выгадна. На Беларусі да 1913 году, можна сказаць, ніякай прамысловасьці ня было, дык каб цьвердзілі, што прамысловасьць павялічылася цяпер хоць-бы ў сотні разоў, дык было-б блізу што праўдай. Іншая рэч — сельская гаспадарка.

Нажаль, дакладных дадзеных як агульнай выдайнасьці сельска-гаспадарскіх расьлінаў, гэтак і выдайнасьці аднаго гэктару, да 1913 году ўлучна мы ня знойдзем. Дакладных улікаў тады не рабілі, ня было дзеля гэтага й адпаведных установаў. Беларуса-ж нашыя „апякуны" прывыклі былі ахайваць, як цёмнага, незараднага й няздольнага гаспадара. Была ў гэтым і доля праўды, калі-б прыраўновацца да Заходняе Эўропы. Але гэтае бесцырымоннае й беспадстаўнае ахайваньне моцна кранала нацыянальнае пачуцьцё Беларусаў, тымболыш што йшло яно з Маскоўшчыны, дзе гаспадарка вялася яшчэ горш.

Памятаецца, гэтая справа разважалася й на балонках „Нашае Нівы". Рабіліся досьледы прыватным парадкам. І ўжо ў 1912-13 гадох былі й вынікі гэтых досьледаў, прынамся, што да выдайнасьці збожжа з адзінкі зямельнае плошчы. Вынікі аказаліся навет нечаканымі. Першае, высьвятлілася, што выдайнасьць сялянскіх палёў больш як удвая была вышэйшая за тую, што прывыклі падаваць нашыя „апякуны". Другое, што сялянская дзесяніцна давала ані ня меншы ўраджай, чымся дзесянціна земляў абшарніцкіх, дворных. Трэйцяе, што на Беларусі гаспадарка вялася без параўнаньня лепш, як у Маскоўшчыне, там, адкуль якраз ішло гэнае ахайваньне.

Трэба адцеміць, што ў сялянскіх зямельных надзелах блізу на ўсёй Беларусі было вельмі шмат зямель зусім благіх, якія ўсё-ж селянін засяваў і якія абніжалі сярэднюю выдайнасьць, скажам, з гэктара, тады калі дворныя землі займалі заўсёды лепшыя, урадлівейшыя грунты ў ваколіцы. Адкінуўшы гэтыя бадайшто бязужытковыя грунты ды бяручы разам і сялянскія, і дворныя землі, можна з упэўненасьцяй цьвердзіць, што тагачасная выдайнасьць дзесянціны збожжа на Беларусі была ў сярэднім ня ніжэй за 12 цэнтнараў ці 11 цэнтнараў з гэктару. Моцна прамаўляе за гэтым і той факт, што вялізарная бальшыня сельскіх гаспадарак складалася з надзелаў у 3-4-5 дзесянцін. На гэтых надзелах селянін ня мог засеяць жытам навет аднэй цэлай дзесянціны, а ячменем — навет і поўдзесянціны. Сялянскія-ж сем'і былі не малыя: дык селянін мусіў старацца і меў магчымасьць зьняць добры ўраджай.

Пры прыраўнаньні цяперашняй ураджайнасьці калгасных і саўгасных палёў з ураджайнасьцяй гэтых палёў у 1913 годзе, зноў-жа, абавязкава трэба адцеміць, што калгасы й саўгасы запусьцілі ня толькі гэныя благія сялянскія землі, але й вялізарныя плошчы такіх зямель, якія пры нармальным гаспадараньні давалі зусім неблагія ўраджаі. І ўсё-ж такі, не зважаючы на ўсё гэта, цяперашняя сярэдняя ўраджайнасьць калгасных і саўгасных палёў у БССР меншая, як у 1912-13 гадох. Вось запраўдныя „дасягненьні"!

Пацьверджаньне гэтага даюць афіцыйныя ўрадавыя дзейнікі БССР. Партыйны орган „Зьвязда" за 30 студзеня сёлета дае гэткія паказальнікі: „Збожжавыя культуры: 1961-1965 гады ў сярэднім за год — 8,4 цэнтнары з гэктару; у 1966 г. 10,5 цэнтнараў; у 1967 г. — 11,3 цэнтнараў; у 1968 г. — 11,0 цэнтнараў". Бяручы на ўвагу тыя акалічнасьці, што ўраджайнасьць палёў не падыймаецца ні марксаўскімі ні ленінскімі падскокамі і што прапагандзе канечне трэба паказаць „мудрасьць" апошніх „гістарычных" пастановаў ЦК КПСС, лікі апошніх год трэба ўважаць напэўна нацягнутымі.

Жахлівы стан гаспадаркі выглядае й з паказальнікаў ліку жывёлы ў БССР. Таблічка падзяляе лік на: 1. усе катэгорыі гаспадарак, 2. калгасы, саўгасы й іншыя дзяржаўныя гаспадаркі. І вось: у 1966 годзе кароваў, сьвіней і авец у прыватным сэктары было больш, як у калгасах і саўгасах; у 1969 г. пададзеныя лікі больш спрыяльныя для калгасаў і саўгасаў, а дакладна (у тысячах усяго разам): „гавяда — 4.840,7; каровы — 2.511,4; сьвіньні — 3.220,4; авечкі й козы — 677,2, а ў калгасах і саўгасах ды іншых дзяржаўных гаспадарках: гавяда — 3.393,0; каровы — 1.317,5; сьвіньні — 1.631,2; авечкі — 357,0". З козамі справа няясная, бо козы злучаныя з авечкамі, а калгасы й саўгасы, як паказвае табліца, козаў не гадуюць. Раней на Беларусі ня было козаў і ў найдрабнейшых гаспадарках. Зьвярнуцца да казы па малако Беларуса змусіла гора.

Але што найдзіўней, дык гэта тое, што, не зважаючы на непараўнальна агульную бальшыню гавяды (у табліцы пададзена „буйнай рагатай жывёлы") у калгасах і гаўгасах, мяса й малака прыватны сэктар да 1965 году даваў больш дый цяпер дае траха палавіну, а яек калгасы й саўгасы прадукуюць толькі чацьвертую частку. Тут неабходна прыгадаць, што бальшавікі ціраз ужо хваліліся перавагаю калгаснае прадукцыі, аж пройдзе колькі год і выявіцца, што быў гэта блеф, а галоўную ролю ў харчаваньні жыхарства адыгрывае прыватны сэктар. А якою ніклаю часткаю грунтаў карыстаецца прыватны сэктар, бальшавіком падлічыць ня хочацца, бо яна, бадайшто, ня большая за адну саракавую, а можа й пяцьдзесятую.

Прапаганда захлынаецца: „У калгасах і саўгасах ідзе няўхільны рост вытворчасьці прадуктаў жывёлагадоўлі", залічаючы ў гэты ‚рост' вытворчасьць прыватнага сэктару з прысядзібных надзелаў калгаснікаў. І тут зноў уласьцівая бальшавізму зьява. Прыкладам, калі рост прадукцыі мяса паводля табліцы („Зьвязда" за 30 студзеня сёлета) выказаны прыблізна на 45% (з 454 тысячаў тонаў у 1965 г. да 656 тыс. тонаў у 1968 г.), дык рост тых „дабравольна-прымусовых" закупаў, ці фактычна грабежніцтва калгаснікаў, падскочыў на 80% (з 222 тысячаў тонаў у 1965 г. да 397 тыс. тонаў у 1968 г.).

Руіна сельскае гаспадаркі асабліва моцна зазначаецца на сенажацях. Амаль камплектна яны зруйнаваныя. Лепшыя паплаўныя мурожныя сенажаці перапэцканыя капаньнем торфу; там цяпер толькі ямы, паабрастаныя пустазельлем; больш трацiны лугавых грунтаў зарасьлі кустаўём. Засталася яшчэ не папсаванай можа чацьвертая частка — гэта прыбярэжныя заліўныя лугі. Што да ўзмоцненай мэліярацыйнай акцыі, дык яна вядзецца ня лепш, як і агульная гаспадарка. Прынамся, ужо навет у амэрыканскай прэсе падаецца, — і гэта, бязумоўна, факт, — што вялікія прасторы забалочаных грунтаў ператвораныя ў вабсалютную пустыню, дзе ўжо няма ніякай травы, ніякай жывёлы, ніякіх птушак.

Бальшавіцкія мэтады гаспадараньня — бесталковасьць, тупалобае плянаваньне, каманда зьверху ад розных бюракратычных прафанаў, настырлівае праводжаньне ўсялякіх экспэрымэнтаў наўсуперак мясцовым умовам — руйнуюць сельскую гаспадарку. І вось вынікі: калі за апошнія пацьдзесят год навет самыя адсталыя народы ўзьнялі сваю гаспадарку да непазнаньня, дык сельская гаспадарка пад бальшавіцкім рэжымам дала рэгрэс, а не прагрэс. І можа найлепшы довад гэтага тое, што бальшавікі купляюць за межамі свайго краю хлеб і, відаць з усяго, будуць купляць.

Да ленінскага юбілею дасягненьні зусім адпаведныя!

М-скі

ЛЕНІН І БЕЛАРУСЬ

Агенцтва ТАСС („Зьвязда", 3. XII. 68) паведаміла, што падпісаны да друку зборнік „У. І. Ленін і гістарычная навука". Тэма зборніка, бясспрэчна, нязвычайна цікавая, і выхад яго ў сьвет тым больш актуалізуе ня менш цікавую тэму **„У. І. Ленін і беларуская гістарычная навука".**

У гістарычнай навуцы Савецкае Беларусі тымчасам пытаньне гэтае ня тое, каб было забароненае — навет наадварот : у загалоўках газэтных і часапісных артыкулаў яго часьценька можна пабачыць, але ў груньце рэчы яго не распрацоўнаюць, яго абмінаюць, якбы высьцерагаюцца. Пра дачыненьні Леніна да Беларусі, да беларускага нацыянальнага пытаньня, сяньня гэтак-жа мала ведама, як мала было ведама дзесяць або дваццаць гадоў таму.

І не зважаючы на гэта, у пераліку ўсіх юбілейных працаў, што маюць быць надрукаваныя ў выдавецтвах БССР, дасюль ня было абвешчана аніводнае працы на тэму дачыненьняў Леніна да Беларусі. Навуковае, дакумэнтальнае распрацоўваньне гэтае тэмы прыкрываецца прапагандава - публіцыстычнай заслонай газэтных загалоўкаў. Газэта „Зьвязда" публікуе матар'ялы пад рубрыкай „Ленін і Беларусь". Газэта „Советская Белоруссия" першага сьнежня 68-га году надрукавала артыкул Е. Садоўскага таксама пад загалоўкам „Ленін і Беларусь". Артыкул гэты, дарэчы, пачынаецца пампэзнай заявай:

„Гэтую глыбокую сваім значэньнем і важную зьместам тэму („Ленін і Беларусь") ужо шмат гадоў зь вялікай працавітасьцяй і настойлівасьцяй распрацоўваюць і ўзбагачаюць новымі матар'яламі гісторыкі-дасьледнікі".

Цікава, аднак, што з усяе гэнае „вялікае працавітасьці й настойлівасьці" беларускіх савецкіх гісторыкаў у галіне навуковае ленініяны дасюль аніякага канкрэтнага выніку: за выняткам дробных дакумэнтальна неабгрунтаваных артыкулаў пра Ленінавы „дабрадзействы" для Беларусі савецкая гістарыяграфія нічога не дала. Той самы Е. Садоўскі, паводля якога ленінская тэма для беларускіх гісторыкаў мае, як ён кажа, „глыбокае значаньне" й „важны зьмест", назваў у сваім артыкуле адну-адзіную працу: альбом бібліятэкі імя Горкага „Ленин о Белоруссии", выдадзены больш за дзесяць гадоў таму ў 1958 годзе. Адзначаецца гэты альбом перш-наперш тым, што на працягу дзесяцёх гадоў яго бадай ніхто ня згадваў, не цытаваў, ніхто паважна не рэцэнзаваў. Часапіс „Камуніст Беларусі", у якім гэтае выданьне нармальна мусіла-б быць разгледжанае, не надрукуваў навет кароткае нататкі пра выхад альбому. Пра альбом нагэтулькі забыліся, што сам Садоўскі, які цяпер піша пра яго як пра выданьне „вялікае навуковае й гістарычнае цікавасьці", пераблытаў навет ягоны загаловак. Альбом зваўся „Ленин о Белоруссии", а ў Садоўскага ён выйшаў ужо „Ленин и Белоруссия".

На фоне гэткае маўклівасьці беларускае савецкае гістарычнае навукі варта прыглядзецца да аднаго вельмі важнага пытаньня нашае палітычнае гісторыі. Адна із сучасных аксіёмаў беларускае савецкае гістарыяграфіі гэта тое, што быццам Ленін быў крыніцаю ідэі ды ініцыятарам стварэньня беларускае дзяржаўнасьці. Тэза гэтая выстаўлялася рознымі часамі, але асабліва актуальная сталася яна ад лютага 1960 году, калі беларускі гісторык Вадзім Круталевіч у газэце „Советская Белоруссия" (9. II. 1960) надрукаваў вялікі артыкул пад загалоўкам „Ленін — заснавальнік беларускае дзяржаўнасьці". У ўзнаўленьні гэтае тэзы пра Леніна-заснавальніка беларускае дзяржаўнасьці не абыйшлося, зразумела, без гэтак званага партыйнага кіраўніцтва. Якраз незадоўга перад тым, як быў надрукаваны Круталевічаў артыкул, у часапісе „Камуніст Беларусі" (студзень 1960 год) гісторыкі К. Шабуня й В. Івашын, рэцэнзуючы манаграфію Е. Бугаева „Узьнікненьне бальшавіцкіх арганізацыяў і ўтварэньне Кампартыі Беларусі", выставілі дакор аўтару, што ён „зусім недастаткова падкрэсьліў кіруючую ролю У. І. Леніна ў стварэньні Камуністычнай партыі Беларусі і ўтварэньні Беларускай ССР". (б. 85).

Ад гэнага часу гісторыкі Савецкае Беларусі намагаюцца ўжо „дастаткова падкрэсьліваць" Ленінаву ролю ў тварэньні БССР. Пры гэтым самі сабе пярэчаць. Круталевіч пісаў у леташнім верасенскім нумары часапісу „Полымя" (бб. 176, 195):

„У гістарычнай літаратуры амаль не адлюстравана, як высьпявала ў народзе ідэя стварэньня Беларускай Савецкай Рэспублікі. Раней гісторыкі проста не зьвярталі на гэта ўвагі, бо заслугі ў стварэньні БССР прыпісваліся аднэй асобе (г. зн. — Сталіну) . . . Важныя архіўныя дакумэнты былі невядомыя ці недаступныя дасьледчыкам, а тыя, што станавіліся здабыткам чытача, падаваліся тэндэнцыйна".

Вось-жа, калі за г. зв. культам Сталіна „важныя дакумэнты былі невядомыя ці недаступныя дасьледчыкам", дык зразумела, што навуковы падыход да праблемы стварэньня беларускае дзяржаўнасьці вымагае паставіць пытаньне: якія-ж дакумэнты былі выяўлены апошнімі гадамі, што паказвалі-б, што якраз Леніну заўдзячаецца ідэя, ініцыятыва й заслугі ў паўстаньні дзяржаўнасьці беларускага народу?

Усе савецкія публікацыі апошніх гадоў няўхільна прыводзяць да перакананьня, што аніякіх новых, навукова ўстаноўленых дадзеных пра ленінскую ініцыятыву ў дачыненьні да беларускага дзяржаўнага адраджэньня няма. Апошняе сьвежае пацьцерджаньне гэтага — рэцэньзія ў леташнім сьнежанскім нумары „Полымя" Дзьмітра Жмуроўскага на зборнік дакумэтаў і матар'ялаў „Борьба за Советскую власть в Белоруссии, 1918 -1920 гг.". „Дакумэнты аб арганізацыі Савецкай улады на месцах, — піша рэцэнзэнт (б. 203-204), — сьветчаць, што гэтую справу ўзялі на сябе Паўночна-Заходні абком партыі, Аблвыканкомзах, Віцебскі губвыканком, мясцовыя партыйныя арганізацыі й ваенныя ўлады".

Рэцэнзэнт нідзе не адзначае, што хоць адным нейкім новым дакумэнтам даводзіцца актыўнае й беспасядэдняе зацікаўленьне Леніна беларускім дзяржаўным будаўніцтвам.

Гэткім парадкам, пытаньне дачыненьня Леніна да Беларусі — і гэта ня толькі да стварэньня БССР, але да ўсяго беларускага культурнага, палітычнага й дзяржаўнага адраджэньня — застаецца вісець у паветры адчыненым і навукова не распрацаваным.

У газэце „Звязда" 22 сьнежня 1968 году загадчык сэктару газэтаў аддзелу прапаганды ЦК КПСС В. Уласаў надрукаваў артыкул пад загалоўкам „Ленінская тэма ў друку". В. Уласаў, між іншага, сьцьвярджае, што ў шмат якіх газэтных артыкулах „аргумэнтацыя тых або іншых палажэньняў часам ідзе не ад фактаў, а ад цытат, што зьніжае пераканаўчасьць прапагандысцкіх выступленьняў прэсы".

Не ад фактаў і не ад дакумэнтаў ішлі дасюлешнія цьверджаньні ў друку савецкіх гісторыкаў пра Ленінава дачыненьне да Беларусі, да беларускага нацыянальна-дзяржаўнага адраджэньня. Імем Леніна, цьверджаньнямі пра ягонуую апеку над беларускім дзяржаўным будаўніцтвам прыкрываецца гістарычны факт, што нацыянальнае адраджэньне Беларусі йшло бяз удзелу бальшавікоў, часта наўсуперак бальшавіцкім цэнтралістычным і русыфікатарскім тэндэнцыям, ішло сіламі беларускага народу, на вызвольныя імкненьні якога бальшавіцкі захоп улады накінуў свае путы ды замацоўвае іх цяпер масавым фальсыфікаваньнем гістарычнае мінуўшчыны.

Я. Запруднік

ДАКЛАД ДР. РАСЬЦІСЛАВА ГАРОШКІ

На ўрачыстым сходзе беларускага грамадзтва ў Нью-Ёрку з нагоды 51-ых угодкаў абвешчаньня незалежнасьці БНР даклад у ангельскай мове на тэму беларускага вызвольнага руху прачытаў малады беларускі навуковец, доктар фізычных навукаў, Расьціслаў Гарошка. Факт гэты быў навочным довадам актыўнага ўлучэньня ў беларускую нацыянальную дзейнасьць маладога пакаленьня, сьветчаньне пераемнасьці беларускіх незалежніцкіх ідэяў.

У сваім дакладзе др. Р. Гарошка ясна схарактарызаваў сучаснае становішча Беларусі, як калёніі расейскага імпэрыялізму, прыкрытае фікцыяй „дзяржаўнасьці". Масква, сказаў дакладчык, із сваёй „акіянскай псыхалёгіяй", шляхом дэпартацыі беларускага жыхарства ў Сібір ды русыфікацыі тых, што на Беларусі, намагаецца сьцерці нацыянальнае аблічча Беларусі, зламаць дух нацыянальнага супраціву. Адбываецца гэта тады, калі ў рэшце сьвету на працягу паваеннага пэрыяду блізу 100 народаў здабылі сваю незалежнасьць.

Др. Р. Гарошка даў трапнае азначэньне беларускае савецкае дзяржаўнасьці, як спосабу **пацыфікацыі** вызвольна-незалежніцкіх імкненьняў беларускага народу.

БЕЛАРУСАЎ У КАНАДЗЕ

ветліва просім выпісваць „Беларуса" й высылаць падпіску ды ахвяры на газэту на адрыс нашага Адміністратара на Канаду:

Mr. A. MARKIEVICH
127 Dovercourt Road
Toronto 3, Ont.

ПРА БЕЛАРУСЬ У ВЫДАНЬНІ ЗАДЗІНОЧАНЫХ НАЦЫЯЎ

У часапісе „Эканамічны Бюлетэнь для Эропы", выдаваным Эканамічнай Камісіяй Задзіночаных Нацыяў (т. 20, № 2, бб. 1-25) зьмешчаны артыкул пад заг. „Эканамічнае разьвіцьцё Беларускае ССР". У артыкуле падаюцца афіцыйныя дадзеныя савецкае статыстычнае інфармацыі, загорнутыя ў партыйную прапаганду.

„АПОКРЫФ" М. БАГДАНОВІЧА ПААНГЕЛЬСКУ

Выдаваны ў Лёндане часапіс паэзіі й мастацтва „Маніфолд" (№27, бб. 39-41) надрукаваў перакладзены ў ангельскую мову „Апокрыф" Максіма Багдановіча. Пераклад зрабіла выдатная паэтка Вера Рыч, рэдактарка „Маніфолд". У перадавіцы часапісу пра „Апокрыф" кажацца, як пра твор „бадай найпрыгажэйшы ўва ўсіх мовах пра запраўдную ролю паэты ў грамадзтве".

У часапісе „Маніфолд" часта зьмяшчаюцца пераклады зь беларускае паэзіі. Калі-б хто хацеў падпісацца на яго, трэба зварачацца на наступны адрыс:

Manifold, 99 Vera Avenue,
London, N. 21.

НА ВЫДАВЕЦКІ ФОНД "БЕЛАРУСА"

За апошні месяц (ад справаздачы ў папярэднім нумары газэты) паступілі ў касу нашае газэты падпіска й наступныя ахвяры на Выдавецкі Фонд „Беларуса".

1.	Беларусы Дэтройту	77.50
2.	Беларусы ў Вікторыі (Аўстралія)	66.45
3.	Беларусы Нью Брансьвіку (зборка ў час „Бліноў" 18 лютага)	50.00
4.	Даніловіч Б.	24.00
5.	Беларусы Брадфорду (Ангельшчына)	21.50
6.	Жыхар К.	20.00
7.	Згуртаваньне Беларусаў у Іліной (за клішы)	20.00
8.	Д-р Рамук В.	15.00
9.	Беларусы Лёс Анджэлес заміж вянка на магілу Я. Канановіча	15.00
10.	Азарка Я.	12.00
11.	Янкоўскі Ст.	12.00
12.	Койка А.	12.00
13.	Сьліўка Ул.	12.00
14.	Стома В.	12.00
15.	Субота А.	12.00
16.	Кузьменка Я.	12.00
17.	Кулеш П.	10.00
18.	Арцюх Я.	10.00
19.	Д-р Кіпель В. (за клішэ)	10.00
20.	М. Кhandle Кананові (за нэкралёг)	9.00
21.	М. Кананові (за клішэ)	6.00
22.	М. Кананові	6.00
23.	Балкоўскі А.	6.00
24.	Белаец П.	6.00
25.	Харавец Ул.	6.00
26.	Кабушка В.	6.00
27.	Манькоўскі П.	6.00
28.	Корбут А.	6.00
29.	М. К.	6.00
30.	Н. М.	6.00
31.	Місюль Я.	6.00
32.	Сільвановіч М.	6.00
33.	Дубяга В.	6.00
34.	Дубяга А.	6.00
35.	Міркоўскі Б.	6.00
36.	Андруцышын Ю.	6.00
37.	Стасевіч К.	10.00
38.	Кент Н.	6.00
	разам	544.45

Усім тым, што прыслалі грошы, Рэдакцыйная Калегія „Беларуса" выказвае шчырае беларускае дзякуй!

Чытайце, выпісвайце, пашырайце часапіс Беларусаў у Вольным Сьвеце „БЕЛАРУС"